

III. Millî Kültür Şûrası

Çocuk ve Kültür Komisyonu Raporu*

Sunuş

Kültürün üçte biri çocuk ve çocuklukla ilgili olduğu hâlde, *Çocuk ve Kültür* konusu, üzerinde çok az çalışılmış bir alandır. Hükümet Programları ve Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda birer cümle ya da paragrafla geçirilen bu konu, nüfusunun üçte biri çocuk olan ülkemiz bakımından düşündürücüdür. *I. Millî Kültür Şûrası* (1982) ve *II. Millî Kültür Şûrası*'nda (1989) çocukla ilgili komisyon kurulmadığı gibi, rapor da hazırlanmamıştır. Türkiye'de çocuk kültürüyle ilgili ilk kapsamlı 3 çalışma, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM) tarafından gerçekleştirilen üç kongredir. İlk kez *III. Millî Kültür Şûrası*'nda *Çocuk ve Kültür Komisyonu*'nun kurulmuş olması ise önemlidir (1997, 1999, 2001).

III. Millî Kültür Şûrası Çocuk ve Kültür Komisyonu için hazırladığımız sunum metinleri, *Çocuk ve Kültür* alanının bütün bileşenlerini kapsamamaktadır. *Çocuk ve Kültür* içeriğini oylumlu ve nitelikli bir rapora dönüştürmek için iki aylık süre yeterli olmamıştır. Bu nedenle, *Çocuk ve Kültür* başlığı altında temel konuları merkeze alan bölümlerin kaleme alınması tercih edilmiştir. Bu rapor çalışmalarının en önemli eksiği ise sürenin azlığı nedeniyle 'çocuk görüşü' alınmadan hazırlanmış olmasıdır; çocuklarımızdan içtenlikle özür diliyoruz.

Bu Şûra raporu hazırlanırken ana soru şu olmuştur: Türkiye'nin çocuk kültürü politikası var mıdır? Bu soruya cevap bulabilmek amacıyla; *Mevcut Durum, Sorunlar, Çözüm Yolları ve Öneriler* çerçevesinde yapılan değerlendirmeler sonunda bu rapor oluşturulmuştur.

* Bu Rapor, Doç. Dr. Adnan Altun, Alpaslan Durmuş, Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli, Dr. Fatih Erdoğan, Prof. Dr. Nebi Özdemir, Prof. Dr. Sedat Sever, Yrd. Doç. Dr. Tacettin Şimşek (Redaksiyon), Mustafa Ruhi Şirin (Başkan), Prof. Dr. Vefa Taşdelen, Prof. Dr. Sezgin Vuran tarafından kaleme alınmış; raportörlüğü Okan Alkan, editörlüğü Fatma Vildan Özcan tarafından gerçekleştirilerek 5 Mart 2017 tarihinde III. Millî Kültür Şûrası Genel Kurulu'nda özet hâlinde sunulmuştur. Komisyon Müzakerecileri: İdil Seda Ak, Prof. Dr. Ali Fuat Arıcı, Gülten Dayıoğlu, Araş. Gör. Hacer Dolanbay, Prof. Dr. Selahattin Dilidüzgün, Sami Erdoğan, Prof. Dr. Aydın Gülan, Keriman Güldiken, Aydın İleri, Yrd. Doç. Dr. Neslihan Karakuş, Doç. Dr. Işıl İlknur Selvi Sert, Can Soysal, Elif Konar Özkan, Yrd. Doç. Dr. Yasemin Çakirer Özservet, Prof. Dr. Nilüfer Pembecioğlu, Lale Pere, Gazi Selçuk, Çağrı Taşgetiren, Yalvaç Ural, Prof. Dr. Melikşah Yasin, H. Salih Zengin

Türkiye'nin Çocuk ve Kültür Haritası'nı yorumlamaya çalışırken; Aile, Çocuk, Kültür ve Medeniyet Değerleri; Geleneksel ve Modern Çocuk Kültürü, Çocuk, Mimari ve Kültürel Mekân, Örgün, Yaygın ve Sargın Eğitimde Çocuk Kültürü, Çocuk Hakları Kültürü, Çocuk Edebiyatı Kültürü, Çocuk Yayınları, Çocuk ve Okul Kütüphaneleri, Okuma Kültürü, Çocuk ve Medya, Güç Koşullardaki Çocukların Kültüre ve Sanata Erişimi konularına odaklanılmıştır.

Çocuk ve Kültür Komisyonu Raporu Taslağı, Şûra öncesinde Komisyon Üyelerinin ve Müzakerecilerin görüşüne sunulmuştur. Rapor Taslağı, 4 Mart'ta yapılan sunumlar sırasında müzakere edilmiş, Komisyon Üyeleri Müzakere Tutanağını dikkate alarak raporu 5 Mart 2017'de yaptığı toplantıda sonuçlandırmıştır. Raporun *Öneriler* bölümü aynı gün dokuz başlık altında özetlenerek Şûra Genel Kurulu'na sunulmuştur.

Komisyon Raporumuzun; Türkiye Kültür Stratejisi, Türkiye Kültür Programı ve Uygulama Planı ile Türkiye Çocuk ve Kültür Programı ve Uygulama Programı Belgelerine katkı sunmasını ve esin kaynağı olmasını diliyoruz.

Giriş

Çocuk ve Kültür Konusu

Bir toplum ve ülke nüfusunun üçte birini çocuklar oluşturduğu gibi, bir kültür ve medeniyet toplumunun üçte birinin çocuklara ait olması da çok önemlidir.

Çocuk ve kültür bağlamı, çocuk ve çocukluk kimliğini felsefi temeller üzerine kökleştirmekle birebir ilişkilidir. Çocuğun sosyalleşmesi, kişiliğinin oluşumu ve toplumsallaşması kültürle gerçekleşir. Çocuk ve çocukluk sosyal ve kültürel bir mekân tasavvurudur. Bu tasavvura karakterini veren yerli-millî kültür ve medeniyetin insan idealidir. Hiç kuşkusuz bu insan tasavvurunun gerçekleştiği ilk ve biricik koza hâlâ ailedir. Bu nedenle her çocuk söylemi için değer üretimi ve kültürlenmenin merkezi ailedir.

Çocuk ve kültür ilişkisinin sosyolojik boyutu geleneksel kültür, modern kültür ve postmodern ilişkiler içindeki çocuk söylemlerini kapsar. Bu ilişkinin en girift boyutunu ise geleneksel, modern ve postmodern çocuk kültürü oluşturmaktadır. Çok farklı ve zengin kültürel ortamlara eriştikleri hâlde günümüz çocuklarının geleneksel çocukluğa göre niçin araçsallaştığı konusu ise başlı başına incelenmeye değer bir konudur.

Çocuk ve kültür alanı sürekli çeşitlenmekte, genişlemekte ve büyümektedir. Çünkü çocuk ve çocukluğun ardı arkası kesilmeyen sosyal inşa işlevi sürekli değişmektedir. Yeni dünyada çocuk yalnızca kalıplanan-itaatkâr erken yetişkin değil, aynı zamanda sosyal aktör durumuna gelmiştir.

Toplumda yeniliğe en açık özne, çocuktur. Bir yandan çocukla kültürel devamlılık sağlanırken, öte yandan kültürün nesilleri sosyalleştiren işlevi de devam etmektedir. Çocukluğun toplumsal tarihi aynı zamanda çocukluğun kültürel tarihidir. Kültürleşmede toplumsal ve kültürel yoğunluk yanında, aile, ev, mahalle, okul, medya ve sosyal çevrenin payı etkili olabilir. Modernleşme döneminden bu yana medyanın çocuk kültürünün merkez üssü konumuna yükseldiği ortak kabuldür. Çocuğun dünyasına giren her bilgi kültürdür. Doğumdan başlayarak büyüme, gelişme ve kendini gerçekleştirme, kültürleşmenin sonucudur. Çocuk kültürü, çocukluk boyunca çocuğu besleyen ve ona rengini katan kozaların toplamıdır.

Teknoloji ve medyanın, özellikle geleneksel çocuk kültürü ile çocukların arasını açan belirleyici kurumlar olduğu kabul edilmektedir. Geleneksel, modern ve postmodern çocukluğa dayalı toplumsal çocuk algısının ve ‘çocuk gerçekliği’nin sürekli farklılaşmasında bu iki yapının ağırlıklı rolü vardır. Çocuğun sosyal ve bilişsel gelişiminde başat belirleyici kültürken, kültürün yerine teknoloji ve medyanın ikame edilmesi ise modernleşmenin en çelişkili sonuçlarından biridir.

Çocuk ve çocukluk her dönemde kültürel ve toplumsal bir temele dayanır. Modernleşme döneminde kültürdeki değişim, değerlerin dönüşmesi, çocuk coğrafyaları (ev, sokak, mahalle, okul vd.) yanında, kültürel coğrafyaların da dönüşmesine neden olmaktadır. Bu dönüşümden en fazla etkilenen grup ise farklı sosyo-ekonomik ve çocuk kültürü coğrafyalarında yaşayan güç koşullardaki çocuklardır. Özellikle köy, kasaba ve şehirlerde yaşayan çocukların kültürleşmeleri arasında farklılıklar olduğu gibi içeriğe erişimde de eşitsizlikler vardır. Bugünün dünyasında yaygın olan çocuk söylemleri çocuklar arasındaki eşitsizlikleri, hak ihlallerini ortadan kaldırmadıkça; refah ve esenliklerini sağlamadıkça sözde bir “söylem”den öteye geçemezler.

Modern kültür gibi popüler çocuk kültürü de çocuğu tüketim nesnesi durumuna indirgemekte ve çocukluğu araçsallaştırması sonucu çocukların kendi kültürlerini inşa etmelerini de sınırlandırmaktadır. Geç modern dönem kitle kültürü ise medya aracılığıyla kendini güncelleyerek yoğunluğunu koruyabilmektedir. Geleneksel çocuk kültürü yerine neredeyse beş yılda bir yenilenen popüler çocuk kültürü ikame edilmektedir. Popüler çocuk kültürü ise somut olmayan çocuk kültürü birikimini etkilemekte ve dönüştürmektedir.

Modern çocukluğu belirleyen kurum modern ailedir. Modern aile, modern çocukluğun kültürel tasarımı olduğu kadar aynı zamanda toplumsal bir kurgudur. Çocukluk anlayışlarının değişmesinde bugün de belirleyici olan kurum aileden sonra okul ve medyadır. Okul ise, örgün eğitimle, geleneksel kültürden modern çocuk kültürüne geçişi sağlayan en etkili kurumdur. Çocuk kültürünün yaygınlaşmasında medyanın “dolaylı okul” işlevi ise hiç de okul’dan az değildir. Yeni çocuk kültürü yeni çocukluğu kuşatmış durumdadır. Yetişkinlikten uzaklaşan çocuklukla birlikte geleneksel çocuk anlayışındaki kırılmalar yeni çocukluğun kültürünü de dış etkilere açık hâle getirmiştir. Bu etkilemenin odağı ise medya ve modern kültürün en renkli kompartımanı olan ve neredeyse beş yılda bir yenilenen popüler çocuk kültürüdür.

A. Çocuk, Çocuk Kültürü ve Aile: Felsefi Bir Yaklaşım

Çocuk, aile, kültür ve medeniyet konuları üzerinde felsefi anlamda konuşmak öncelikle aile olmanın çocuk, çocuk olmanın aile, aile olmanın da kültür ve medeniyet oluşumları açısından anlam ve değeri konusunda bir kavramsallaştırmayı ifade eder.

Hep söylenegeldiği üzere insan toplumsal bir varlık olduğundan doğası tek başına yaşamaya uygun değildir. Bu toplumsal boyut, Aristoteles’ten beri çeşitli filozoflar tarafından dile getirilmiş, bu çerçevede devlet ve toplum felsefeleri ortaya çıkmıştır.

Aile, insanlık tarihi boyunca toplumsallaşmanın, toplum değerlerini üretmenin, bu değerleri işleyip gelecek kuşaklara aktarmanın etkili kurumu olmuştur. İnsanlık aile ile evlere, evlerle şehirlere, şehirlerle kültür ve medeniyete ulaşmış; aynı şekilde aile ile soylar, kabileler, kavimler, uluslar ve devletler ortaya çıkmıştır. Aile insanın yeryüzündeki en önemli varoluş formudur. İnsan, kendi soyunu aile hâline gelerek korumuş ve sürdürmüştür.

Kanunlar, ahlaksal ve kültürel değerler, insanın “birlikte yaşama” özelliğinden türeyen yaşam formlarıdır. Birlikte varolmanın anlamı ise daha çok nesneleşmeyen ve nesneleştirmeyen bir tutumla kişilik kavramına yaptığı katkıda ortaya çıkar. Aile, kişilik çizgisini yok eden değil, onu koruyan ve inşa eden, içten dışa, bireyden topluma doğru halka halka genişleten ve geliştiren, bunun ölçüsünü ve terbiyesini kazandıran bir kurumdur.

Kültür, insanın ürettiği bir değerdir. İnsan kültürle, doğaya, doğada olmayan bir şeyi ekler. Kültür ve medeniyet oluşumları ailenin toprağa yerleşmesi,

orayı yurt hâline getirmesi ile gelişmiş, medeniyet değerleri üretebilecek yetkinliğe kavuşmuştur. Bu anlamda, bireylerin evlenerek evler kurması, kültür ve medeniyetin çekirdeğini oluşturmuştur. Yerleşme ve bir yere bağlanma, aile olmakla başlar. Dilimizdeki “ev” ile aile olmanın anlamı arasındaki bağ, “ev-lenme” şeklinde kurulur. Dört duvarı ev hâline getiren şey, bireylerin birbirine eş olmasıdır.

Eşlerin aile hâline gelmesinde çocuğun tamamlayıcı rolü vardır. Ontolojik açıdan ailenin temel işlevi çocuğu yetiştirmek, bu şekilde soyu sürdürmek, kültürü, değeri ve medeniyeti canlı tutmaktır. Çocuk ailede, aile de çocukta yaşar. Çocuk ne yalnız anne ne yalnız babadır; her ikisi, her ikisinden daha fazlası ve daha farklıdır.

Çocuk, bir anne babadan dünyaya gelmiş, onların bakım ve ihtimamı ile yetişmiştir; ancak yine de onun özerk bir varlığa sahip olduğunu unutmamak gerekir. Bu çerçevede birey olarak çocuğun özerkliği desteklenmeli ve geliştirilmeli, buna uygun bir eğitim verilmelidir; zira insanın yeryüzündeki varoluşunun anlamı, özgür ve sorumlu bir birey olarak hayata katılabilmesinde gerçekleşir.

Çocuk kültürü açısından ailenin işlevi, biyolojik işlev ve kültürel işlev olmak üzere ikiye ayrılır. Biyolojik işlev soyun devamına yönelik üremeyi, kültürel işlev ise çocuğun değer ve şahsiyet edinim sürecini ifade eder. İnsan dünyasında biyolojik üreme, kendi başına yeterli değildir; zira doğadaki diğer canlılardan farklı olarak çocuk her zaman yetiştirilmeye ihtiyaç duyar. Doğada insan yavrusu kadar uzun süre bakıma ve korunmaya, bunun yanında eğitime gereksinim duyan başka bir varlık yoktur. Ailenin çocuk kültürü açısından işlevi, birincisi kadar, hatta ondan daha fazla ikincisinde yani kültürel işlevde ortaya çıkar.

Çocuk kültürünün belirgin vasfı, çocuk için ve çocuğa yönelik üretilmiş olmasıdır. Bu değerler şu başlıklar altında toplanabilir : (1) Oyun, (2) eğitim-öğretim, (3) sözlü ve yazılı gelenek. Çocukluk kültürü, tarih boyunca bu üç unsur etrafında biçimlenmiştir.

Oyun çocuğun duygusal, zihinsel, sosyal ve ahlaksal gelişimi açısından önemlidir. Belirli kurallar çerçevesinde sosyal bir ortam oluştururken çocuğun dünyasını, hayal yetisini, kavrama ve eyleme becerisini geliştirir. Çocuğu her bir defasında başkası ile karşılaştırır, bir araya getirir. Çocuk, oynarken oyunu başlatmayı, oyunda yer almayı, kural koymayı, kurallara uymayı ve kuralları savunmayı öğrenir. Oyun, çocuğa öncelikle belirli anlayış çerçevesinde başkaları ile bir arada bulunabilmeyi, başkaları ile bir iş yapabilmeyi, başkaları ile iletişimde bulunabilmeyi öğretir; sosyal kişilik kazandırır.

Çocuk kültürünün ögesi olan sözlü gelenek masallarla, efsanelerle, türkülerle, fıkralarla, atasözleriyle, bilmecelerle, tekerlemelerle binlerce yıldan beri sürüp gelmektedir. Yazının ve resmin harmonisini yansıtan çocuk edebiyatının öykü, roman, şiir gibi ürünleri ise 1700’lü yıllardan sonra gelişmiştir. Bu konuda bir literatür, gelenek ve bakış açısının oluştuğunu söylemek gerekir. Bu eserler günümüzde çocuğun bilişsel, duygusal, sosyal ve ahlâkî gelişimi çerçevesinde üretilmekte; estetik duyarlığı öncelemekle birlikte bilimsel gelişmelerden ve pedagojik anlayışlardan da beslenmektedir.

Çocuk kültürünün bir başka unsuru olan eğitim-öğretimin günümüzde daha çok öğretime indirildiği, öğretimin de sınavlar (TEOG, YGS, LYS gibi) etrafında örüntülendirildiği görülebilir. “Sınav işçiliği”, çocuk ve gençlik kültürü bağlamında üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Kendi geleceğinin ağır sorumluluğu altında ezilen çocuk, çağdaş pedagojinin bir kavramı olan “sınav kaygısı” ile erken yaşlardan itibaren tanışmakta; bu durum, çağdaş pedagojinin çocukluk anlayışına uygun olmadığı gibi ülkemizde uygulamaya çalışılan “yapılandırmacı eğitim anlayışı”yla da bağdaşmamaktadır. Bilgi depolamayı önceleyen sınav merkezci uygulamada, “bu bilgileri niçin öğreniyorum?” sorusunun makul cevabı, “öğreniyorum, çünkü sınavda çıkabilir” şeklindedir; “çünkü merak ediyorum, çünkü hayret ediyorum, çünkü anlamak istiyorum, çünkü işime yarar, çünkü hayatımı kolaylaştırır, çünkü bir sorunumu çözer, çünkü yeni bilgiler üretebilirim” şeklinde değildir. Bugün çocuk merkezli ve çocuğun yüksek yararını gözetilen bir eğitim ve sosyal yaşam söylemi de olsa, “çalışmazsan sınavı kazanamazsın, sınavı kazanamazsan geleceğin dünyasında yerin olmaz” gibi egzistansiyel-varoluşuna ilişkin- tehditler, geçen yüzyıllarda eğitimde uygulanan fiziksel şiddetle karşılaştırılabilir.

Üzerinde durulabilecek bir başka konu da, özellikle dijital kültürle birlikte kendini gösteren yalıtıcı, yalnızlaştıran ve gerçeklik duygusunu zayıflatan oyunlardır. Dijital oyun, tek kişinin oynayabileceği bir “yazılım”dır. “Tek başına oynama” özelliğinin, sosyal duygunun gelişmesi açısından uygun olmadığı, sosyal duyguda eksilmeye yol açtığı gözlemlenebilir. Bu şekilde oyunun geliştirici, eğitici ve paylaşımcı ortamı, dijital oyunlarda güç ve şiddet unsuruyla bozulmaya uğramakta; heyecan ve gerilim özelliği yalnızlık duygusunu beslemektedir. Gerçeklik duygusunu zayıflatan, iyilik ve kötülük değerleri net olmayan dijital oyunlar, masalların belirli değerleri kendi şahsında cisimleştiren kahramanları karşısında öne çıkardıkları heyecan unsuruyla “sınav işçiliği”nden bunalan çocukların kolaylıkla eğilim duyabilecekleri yapımlar hâline gelmektedir. Bu oyunlar, gerçek oyunlar değildir; zira belirli bir mekânı, belirli bir zamanı, belirli

tarafı yoktur. Oyuncu aslında oyunu keşfeden, oyunun kurallarını koyan, oyunun kurallarını savunan, başkası ile yine bu kurallar çerçevesinde oyunda buluşan bir özne bile değil; denilebilirse yazılımı üreten ve ondan çıkar sağlayan kişiler tarafından kendisiyle oynanan nesnedir. Bu oyunlar çocuktaki sosyal duygu ve gerçeklik algısını zayıflattığı gibi, güce karşı zaafı, beraberinde suça ve şiddete eğilimi de artırmaktadır.

B. Geleneksel Çocuk Kültürü

a. Mevcut Durum Analizi

Yaşam, dolayısıyla kültür etkileşimler bütünü ve ürünüdür. Kültür bireyler, topluluklar, milletler, ürünler, gelenekler, uygulamalar, bilgi ve deneyimler arası etkileşimlerle var olur, değişir, dönüşür, gelişir ve geçmişten geleceğe aktarılır. Kültürü oluşturan gelenekler iç ve dış dinamiklerin etkisiyle yaşayan bir belleğe ve canlı bir yapıya dönüşür. Bu nedenle çocuk kültürü de farklı bağlamlardaki etkileşimlerden oluşmuştur. Diğer bir ifadeyle çocuk kültürü geleneksel, yazılı- basılı ve elektronik kültür bağlamlarında çocuklarca ve çocuklar için yaratılan ve yaşatılanlardan meydana gelmektedir. Çocuk kültürü sözü edilen bağlamlardaki ürünler, uygulamalar, aktörler, gelenekler ve kültürler arası etkileşimlerle değişerek, dönüşerek, gelişerek ve zenginleşerek bugüne gelmiştir. Her kültür bağlamının bir öncesine dayansa da kendine özgü çocuk ve çocukluk tanım ve yorumları bulunmaktadır. Dolayısıyla her kültür bağlamında çocukluk kültürü yeniden biçimlendirilir. Modernleşme süreciyle köy ve kent etkileşimi de çocuk kültürünü etkilemiştir. Dolayısıyla sosyo-kültürel değişimlerin öncelikle gözlendiği alanların başında çocuk kültürü gelmektedir. Çocuk kültürü bütün yaşamın aynasıdır. Yaşamdaki değişim ve dönüşümler çocuk kültürü çözümlenerek izlenebilir. Nitekim çocuklar toplumun, çocuk kültürü de genel olarak kültürün en duyarlı kesimini ve bölümünü meydana getirir.

Çocuk kültürü, genel olarak kültürün en önemli ve canlı bölümlerinden birini oluşturur. Sözlü kültür veya gelenek kültürü bağlamında çocuk kültürü yüz yüze, sözlü, doğal ve yöresel/ yerel özellikleri yansıtmaktadır. Çocuk oyun oynarken gelenek kültürünü tanır, deneyimler ve özümser. Bu nedenle geleneksel çocuk kültürü oldukça zengindir ve gelenek kültürüyle bütünleşmiştir. Geleneksel çocuk kültürü “doğum, ad verme, dış hediyi, sünnet, bebek ve çocuk giyim-kuşamı, çocuk halk hekimliğı, nazar inancı, masal, ninni, tekerleme, bilmece, Karagöz, kukla, çocuk oyunları ve oyuncakları” gibi farklı türden bilgi, deneyim, ürün ve uygulamaları, gelenekleri içermektedir. Sözlü kültürde yaratılan geleneksel çocuk kültürü

farklı kültürel bağlamlarda ve farklı iç-dış faktörlerin etkisiyle değişerek ve dönüşerek yaşamaya devam etmiştir. Bu süreçte bazı ürün ve uygulamalar etkisizleşmiş, bazıları da yeni bağlama uyarlanmıştır. Örneğin çocuk sağaltımı ve bakımı alanındaki bilgi ve deneyimlerden önemli bir bölümü ortadan kalkarken masallar geleneksel anlatı ortamını yitirmekte ve farklı türden ürünlere (resimli kitap, animasyon, film vb.) dönüştürülmektedir. Bununla birlikte ninni, bilmece ve tekerleme söyleme geleneğiyle dış hedigi ve sünnet düğünü gibi geleneksel uygulama ve törenler özellikle yerelde yaşatılmaktadır. Modernleşmenin, yazılı-basılı kültürün, kentleşmenin, küreselleşmenin etkinleşmesi; oyun teknolojisinin, oyuncak sanayinin, eğlence endüstrisinin, eski ve yeni medya teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşması gibi nedenlerden dolayı özellikle geleneksel çocuk oyunları ve oyuncakları alanında çözümler meydana gelmektedir. Diğer yandan geleneksel çocuk kültürü yazılı-basılı ve elektronik çocuk kültürünü beslemeye devam etmektedir.

Yazılı ve basılı kültür bağlamında ise çocuklara yönelik farklı türden araç, yöntem, ürün ve uygulamalar geliştirilmiştir. Özellikle örgün, yaygın ve sargın eğitim süreçlerinin yaygınlaşması çocuk kültüründeki yazılı- basılı içeriklerin etkisini artırmıştır. Çocuk edebiyatı müstakil bir uzmanlık dalı olarak belirginleşmiştir. Sözlü kültür bağlamındaki mani, tekerleme, bilmece, masal gibi ürünler kitaplarla çocuklara aktarılmıştır. Nasreddin Hoca fıkraları, Keloğlan masalları, Dede Korkut Hikâyeleri gibi Türk kültür tarihinin sözlü bağlamda yaratılan anlatıları basılı içeriklere dönüştürülmüştür. Bu süreçte çocuklara yönelik yarı ve tam resimli kitaplar üretilmiştir. Çocuk şarkıları müzik derslerinin önemli içeriklerini oluşturmuştur. Çocuk dergileri çocuk yayıncılığının temel ürünleri hâline gelmiştir. Yerlilerin yanında çeviriler yoluyla yabancı dergiler de Türkiye’de satılmaya başlanmıştır. Yazılı ve basılı kültür bağlamında oyun oynayan, tekerleme ve bilmece söyleyen ve yaratan, masal dinleyen çocuklar bu ürünleri kitaplardan öğrenmeye başlamışlardır. Bu arada eğitim süreçlerinde oyuna ayrılan süre giderek kısalmıştır. Özetle kentli yazılı-basılı kültür kökenli çocuk edebiyatı, çocuk yayıncılığı, çocuk tiyatrosu, çocuk korusu, çocuk filmleri gibi farklı türden gelenekler ve ürünler çocuk kültürüne eklenmiştir. Bu gelenekler içinde gelenek kültüründen etkili bir şekilde yararlanılmış ve yararlanılmaya da devam edilmektedir.

Elektronik kültür bağlamı ise farklı türden araç, ürün ve uygulamalarla çocukların dünyasını biçimlendirmeye başlamıştır. Özellikle radyo ve sinema ile başlayan değişim ve dönüşüm televizyon, daha sonra da internet ve mobil teknolojileriyle ivme kazanmıştır. Bu süreçte masallar radyo oyunlarına, sinema filmlerine, animasyonlara ve elektronik oyunlara

dönüştürülerek çocuklarla buluşturulmuştur. Masal anlatılarının yerini medya almış, çocuklar masal anasının yanından sinema perdesinin, televizyon ekranının karşısına taşınmıştır. Son dönemde de tablet, akıllı telefon ve dizüstü bilgisayarlarla çocuklar farklı bir kültür bağlamında yaşamaya başlamışlardır. Bu yeni dönemde “elektronik oyun, animasyon, mobil uygulama” gibi ürünler çocuk dünyasının temel araçları hâline gelmiştir. Bugün oyun dünyasında saklambaçtan küresel elektronik oyuna doğru bir dönüşüm gerçekleşmektedir. Günümüzde okul öncesi çocuklar dahi tablet ve akıllı telefon kullanabilmektedir. Dolayısıyla 21. Asrın çocuklarının örgün eğitim kurumlarının yanında, sanal ve dijital kültür bağlamında eğitilmeleri ve kültürlenmeleri söz konusudur.

Sonuç olarak her kültür bağlamı ve türü öncekinden beslense de kendi çocuğunu, çocukluğunu ve çocuk kültürünü yaratmaya devam etmektedir.

b. Sorunlar

Yukarıda açıklanan bağlamlar, dolayısıyla kültürler arası etkileşimlerin farkına varılamaması ve süreçlerin yönetilememesi sorunların temel kaynağını meydana getirmektedir. Yaşayan bir kültürel yapı olan geleneksel çocuk kültüründeki değişim, dönüşüm ve etkisizleşmelerin yaşanması doğaldır ve gereklidir. Aynı şekilde yazılı-basılı veya elektronik çocuk kültürünün oluşturulması ve geliştirilmesinde geleneksel çocuk kültüründen beslenilmesi de akılcı ve istendik bir durumdur. Çocuk, çocukluk ve çocuk kültüründeki sorunların önemli bir bölümünün sözü edilen kültürel bağlam farklılıkları ile bu farklılıkların dikkate alınmadığı değerlendirmelerden kaynaklandığı söylenebilir. Bir başka deyişle elektronik kültür bağlamındaki çocuk dünyasının ve kültürünün gelenek kültürü veya yazılı-basılı kültür esas alınarak yorumlanması ve beklentilerin buna göre oluşturulması bilimsel açıdan tutarlı ve geçerli sonuçlar doğurmayacaktır. Çocuk kültürü değerlendirmelerinde de sözü edilen kültürel bağlam geçişlerini ve farklılıklarını önemseyen bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi yararlı olacaktır.

Küreselleşmenin kültürel boyuttaki etkilerinin ulusal ve yöresel çeşitliliklerin ortadan kaldırılarak tek türlü ve küresel popüler kültürün hâkimiyeti şeklinde ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Diğer yandan internet ve mobil teknolojilerin gelişmesiyle birlikte dünyada siber bir kültürün paylaşılmaya başlandığı ileri sürülmektedir. Aynı şekilde küresel nitelik taşıyan popüler tüketim kültürünün temel hedef kitlesini çocukların oluşturduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bütün bu olguların öncelikli çocuklar, dolayısıyla yerleşik çocuk kültürü üzerinde etkili olduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda söz konusu olgular konusunda farkındalığın

ve bilincin oluşturulması, süreçlerin yönetilmesi, dolayısıyla ulusal ve yöresel kültürel özgünlüklerin korunması ve geliştirilerek yaşatılması büyük önem taşımaktadır.

Kültür yönetimi veya kültürel miras yönetimi kapsamında çocuk kültüründeki muhtemel değişim ve dönüşümlerin öngörülmesi, geçişlerde uyum ve dengenin yaratılması, sürekliliklerin belirlenmesi ve akılcı seçimlerin yapılması, genel anlamda yaratıcı kültürel belleğin aktarılması ile kültür değişimleri konularının ayrıntılı bir şekilde çözümlenmesi, gerekli politika, plan ve programların geliştirilmesi gerekmektedir.

C. Çocuk ve Mimari Kültür Anlayışı

a. Çocuk, Mimari ve Mekân

Güzel bir dünyada yaşama hakkı, öncelikle bir insan hakkı olarak düşünülmelidir. Bu hak, uluslararası hukuk çerçeve metinleri ve çeşitli organizasyonların bildirelerinde yer edinmiştir. “Konut hakkı” bunlardan biridir. Konutun niteliği konusunda tartışmalar ve uygulamalar farklılık arz edebilmektedir.

Çocuk bir aile içine doğar ve aile içinde şekillenir, karakteri tebellür eder. Bu süre zarfında yaşadığı konut ve yakın fiziksel çevresinin onun şekillenmesine katkısı son derece büyüktür. Çocuk ve kültür söz konusu olduğunda birincil mesele çocuğa uygun yaşama çevresi olmalıdır.

Dünyayı ve de güzel bir dünyayı kendi deneyimleriyle kavrayabilmek, tabiatla iç içe olma ve kendi deneyim mekânlarını özgürce belirleyebilmek için, çocuk ve aile müstakil-bahçeli konutlarda yaşamalıdır. Bir devlet kurumu olan TRT Çocuk kanalı bu tür bir çevre duyarlılığıyla çizgi filmler üretmekte, diğer devlet kurumu TOKİ ise çok katlı apartmanların yaygınlaşmasına ön ayak olmaktadır.

Mimar Turgut Cansever’in yeni şehirler ve mimari proje önerilerinin çocuk ve mekân bağlamıyla ilişkilendirilecek bazı boyutları, açılımları, yukarıdaki ifadelerle ilgili olarak şöyledir:

- Bir şehirde yer alan her mahallede yaklaşık 1000 adet bahçeli-müstakil ev vardır ve 4200 kişilik bir nüfus yaşamaktadır. Bu evler bir-iki katlı, özel hâllerde üç katlı evlerdir. Şehir toplamda 6000 konut barındırmaktadır. Mahalleler birbirinden yeşil bantla ayrılmakta ve her mahallede mescit, sağlık ocağı, alışveriş birimleri, ilköğretim okulu, sosyal ve kültürel işlevli yapılardan oluşan bir mahalle merkezi bulunmaktadır.

İki mahallenin kesişim noktalarında ise liseler mevcuttur. Mahallelerde hektar başına 200 ile 400 kişi düşmektedir. Bu oran şehir ölçeğinde hektar başına 100-150 kişiye kadar düşmektedir. Bu, yeşili ve açık alanları bol bir şehir anlamına gelmektedir. Her mahallede, topografya ve iklim koşullarına göre de değişen, mahalle çeperlerinde az yoğun, orta yoğun ve merkeze yakın yerlerde çok yoğun adalar tasarlanmıştır. Mahalle içi ulaşım organik bir dokuda yollarla yani arabanın hızı yavaşlatılarak ve 3-6 yaş çocuklar için çıkmaz sokaklar oluşturularak yaya merkezli bir çevre öngörülmüştür. Öte taraftan her ev sahibi evinin yakınına arabası ile gelebilmektedir. Mahalle içindeki adalar 3-5 ile 15-20 evin yerleşeceği imar parsellerine bölünmüştür. Parselden sonra ölçek olarak ev-bahçeden oluşan arsa gelmektedir. Gelir ve fert sayısına göre 40 metrekare evden 140 metrekareye kadar yirmi kadar ev tipi tasarlanması düşünülmüştür.

- Planlama açısından önerinin temel dinamiği yatay kat mülkiyetidir. Her parselde belli sayıda ev, düşük emsal hesaplarına göre yerleştirilmektedir. Parsel içinde tasarlanan yaya yolları bir düzen içerisinde taşıt yollarına bağlanmaktadır. Yaya yolları üzerinde meydancıklar ve çıkmazlar tasarlanarak çocukların güvenli kamusal mekânlarda zaman geçirmeleri, oynamaları hedeflenmiştir. İki yol türü arasında bir hiyerarşi oluşturulmakta ve mahalle içlerinde taşıt hızının azaltılacağı, yaya öncelik veren bir yol şebekesi kurgulanmaktadır. Servis, otopark, acil yollar bu hiyerarşi temelinde çözümlenmektedir.
- Kentsel fonksiyonlar ve sürdürülebilirlik ilkesi birey, aile, sosyal hayat üçlüsüyle tanımlanmakta ve formüle edilmektedir: “Yeni şehirler, sosyal hayatın ve ailenin değişen ihtiyaçlarına cevap veren bir mimari ile yapılarak, günün her saatinde hayat dolu, güvenli kentsel mekânlar, sürdürülebilir yeşil alanlar ve mahallelilik ruhunu yeniden hayata geçirecek canlı komşuluk ilişkileri kurma fırsatlarını sunabilmelidirler. Şehirsel fonksiyonların sağlıklı bir karışım hâlinde planlanması bu amaca ulaşmakta anahtar rol oynayacaktır. Fiziki çevre gelir ayırımı yapılmadan, düşük gelir grubundaki ailelerin bireylerinin de mütevazı, ancak güzel ortamlarda yaşadığı, çocuk, yaşlı, kadın erkek her bireyin toplumsal oluşuma yabancılaşmadan katkıda bulunmasını sağlayacak, bireyin çevrenin oluşumuna katılabildiği ve çevresinin sorumluluğunu yüklenerek çevresini denetleyebildiği bir yapıya kavuşturulmalıdır. “Çocuk ve ailesi nasıl bir mekânda yaşmalıdır?” sorusunun peşine düşülmelidir. Bu noktada öncelikle, konut yerleşmeleri konusunda dünya ve Türkiye istatistiklerine değinecek bir durum tespitiyle başlamak anlamlıdır.”

b. Durum Tespiti

- 2011 istatistiklerine göre, İngiltere ve Galler toplam nüfusunun % 79'u; ve 2013 istatistiğine göre ABD nüfusunun % 88'i, müstakil-bahçeli evlerde oturmaktadır.
- 2011 yılında Türkiye konutlarının %39,5'i bir ve iki katlı, %60,5'i ise üç ve üzeri katlıdır.
- 1992 yılındaki bir ankete göre Türkiye halkının yaklaşık % 92'si müstakil-bahçeli evlerde oturmak istemektedir.

c. Sorunlar

Dünyanın en gelişmiş ülkelerindeki müstakil-bahçeli ev istatistiklerinin güncel verileri yukarıdaki gibi iken,

- 2001'den sonra bir ve iki katlı olarak inşa edilen konutların oranı %24,9, üç ve daha fazla katlı olarak inşa edilenlerin oranı ise %75,1'dir. Daha da ilginç olan nokta şudur ki, 2001-2011 tarihleri arasında konut birimi inşaatında en fazla payı %38,5 ile altı ve daha fazla katlı binalar almaktadır.
- 2008 yılı Kasım ayında kurulan TRT Çocuk kanalında gösterilen çizgi filmlerin çoğunluğunda, çocukların “yaşamaması gereken”, “ideal” konutların müstakil-bahçeli konutlar olduğu gözlemlenmektedir. Deyim yerindeyse, izleyici piyasasının talebi olan bahçeli konutlar yönünde bir çizgi film arzı yapmaktadır.
- TRT Çocuk kanalı, çocukları ideal yaşam ortamlarında resmederken, diğer bir devlet kurumu TOKİ bu yaklaşıma zıt bir konut modeli yapılanmasına önyak olmaktadır. Kurum, piyasaya, müstakil-bahçeli konutlar yerine çok katlı, müstakil olmayan-bahçesiz konutlar arz etmektedir.

d. Çocuk, Kent ve Mekân

Kültür her zamanda mekânda temellenir, mekânı olmayan bir yerde kültürden söz edilemez. Çocukluk da her dönem gibi mekânda şekillendiği için dikkatle incelenmelidir ve çocukluk mekânlarının yetişkin dönemde nasıl bir etki yaptığına bakmak gerekir. Çocuklarda mekân algısı gelişimi doğduğu andan itibaren gelişse de, bilişsel anlamda üç boyutu da algılama, mekânlar arası mesafeler üzerinden kurgular yapma, mekânlar arası ilişkiyi kavrama gibi çeşitli açılardan gelişim dönemleri söz konusudur.

Çocuğun mekânla ilişkisinde birincil önem taşıyan barınma mekânı elbette ki konuttur. Konutu barınabilecek özelliklere kavuşturmakla işe başlansa

da, ardından kültürün konuta yansması ve özgün değerlerin, yöresel özelliklerin eklenmesi ve en önemlisi konutun orada yaşayanların ihtiyaç ve taleplerine göre esneyebilir özellikte olması çok elzemdir. Konutta yaşayanın aidiyet bağlarını güçlendirecek en temel nokta da burasıdır. Konutuna sahip çıkma ve onu koruma, geliştirme bunlar sağlanırsa mümkün olacaktır. Çocuk böylesi kültürel çerçevesi olan bir konutta yetişirse kültürün sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Bugünkü kentsel kurgu, döneme ait özgün kültürel kodları kısmen bünyesinde barındırır da kaotik ve birbirinin kopyası mekânlar şeklindedir. Çocukların kutu kutu binalar arasında sokaktan mahrum oluşu bizleri acilen düşündürmeli ve geleceğin kentleri adına kaygı duymaya yönlendirmelidir. Bugünün kentli çocukları yavaş yavaş hayal kurmayı, ardından sokaklarda oyun oynamayı bırakmış durumdadır ve oyun oynayamadığı için de asli görevi olan çocukluğu yarım yamalak yaşamaktadır. Sanal mekânlarda oyun ihtiyacını gerçekleştirirken karşılaşılan güçlükler birçok kereler vurgulanmıştır. Çocukluğu kültürel anlamda imar etme arzusu olanların çocuğun yeniden sokağa çıkmasını ve sokakta akranlarıyla ve yetişkinlerle oynamasını sağlaması gerekmektedir. Sokakların yeniden keşfi, sadece çocuğun katılım hakkını ona vermeyi sağlamaz, aynı zamanda topyekün toplumun katılımını sağlar ve kültürel değerleri yeniden keşfetmeye ve yeni ve sağlam bir kültür oluşturmaya büyük katkı sağlar. Geleneksel konut ve sokağın yeniden yorumlanarak kentlerde kurgulanması, kültüre en büyük alt zemin oluşturacaktır. Mekânsız kültür programlarının sonuçları ve yaraları uzun süredir tartışılmaktadır. Zemini olan kültür tartışmaları için yaşayan kentler inşa etmek çocukluğa karşı boynumuzun borcu olmalıdır.

Bir kültürü tanımlayan ne kadar çok mekân çeşidi var ise, çocuğun da o kültürü o mekânlar aracılığıyla tanımasına fırsat tanımak önemlidir. Belirli mekânlara hapsedilmiş ya da bazı mekânlarda çocuğun oraya gitmeye ihtiyacı olduğu yasaklanmış ise eksik bir çocukluk kültüründen söz edebiliriz. Bugün kentsel yaşamımız sadece çocuğu değil, yetişkinleri de belirli mekânlara hapseden kurguda görünmektedir. Kapalı, sınırları tanımlanmış ve çoğunlukla mekânda yapılabilecek aktiviteleri önceden tanımlanmış son derece katı mekânlar gündelik yaşamımızın birer parçasıdır. Bu katılık ve sınırlılık çocuk zihninin devingen, yaratıcı ve özgür dünyasına oldukça terstir. Çocuk böylesi bir kurguda bunalmakta, istediği gibi hareket edemediği yeri benimseyememekte ve öğrenilmiş çaresizlik içerisinde kıvranyor gözükmektedir. Bugün kentsel mekânın büyük oranda açık alanlara ihtiyacı bulunmaktadır ve bu açık alanlara olan ihtiyacın en büyük sancısını da çocuklar çekmektedir. Çocukların açık mekânlarda oynamaya, oynarken kültürü öğrenmeye ve kültürün temellendiği,

sembolleştiği mekânları gezmeye, mekânlar arası hareketler sırasında yetişkin dünyasını keşfetmeye çok ama çok ihtiyacı bulunmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 31. maddesinde yer alan katılım hakkı, kültürel mekânlarda her aşamada keşfetmek ve orayı yaşamak amacıyla kullanma ve kullanıma katılma hakkı olarak da çocukların temel haklarından biridir.

Çocukların yetişkin dünyasında yan yana eşit düzlemde yer alması için, sadece sağlıklı yetişkinlere göre tasarlanmış görünen bugünün kentsel mekânlarının yeniden ele alınması şarttır. Çocuğu odak alarak yapılan kentsel ortamlar engelli, yaşlı, göçmeni, hastayı, hamileyi ve her türden dışlanan kesimi de kültürün birer aktörü hâline getirebilecektir. Kentsel mekânı herkese ait ve herkesin katkısına açık yapmanın yolu çocuk bakışından kenti görmek ve çocukla kenti kurgulamaktan geçer. Bugün bu yolda çok çok gerilerde gözüküyoruz. Ama bunun bilincinde olmaya başlamak, adım atmaya niyetli olmak da bir başarı olacaktır.

D. Çocuk Hakları Kültürü

a. Çocuk Hakları

Çocuk hakları, dünyada nasıl bir çocukluk yaşandığını anlamaya yönelmek yanında, çocuklar için nasıl bir dünya öngördüğümüzle de ilgili bütüncül bir felsefe ve tercihtir. Çocuk sorunları ise tarihi süreç yanında, günümüz egemenlik ilişkilerinden kaynaklanan çok bileşenli ve çok değişkenli bir sarmaldır. Çocuk sorunları, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda dünya sistemine dayalı diğer nedenler yanında, kültürel bir sorundur. Her medeniyet, “en iyi”leri önce çocuğa vermeyi amaçlamadıkça, dünya çocuklarının sorunları çözülemez ve çocukların güzel bir dünyada yaşama hakları gerçekleşemez.

Çocuk sorunları konusu, tek bir medeniyetin yaklaşımıyla sınırlandırılmayacağı gibi, çözüm de bir medeniyetin üstünlüğü inancına indirgenemez. Tarihî gelişim sonucu ortaya çıkan ve insanlığın ortak kabulleri olan çocuk haklarını her medeniyet çevresinin yorumlama ve geliştirme hakkı vardır. Her kültür ve medeniyet çevresi, insanlık medeniyetinin ortak değerleri ve evrensel değerleri de kapsayacak şekilde çocuk hakları kültürünün gelişimine katkı sağlayabilir. Türkiye, medeniyet birikimi ile, içinde bulunduğumuz tarihî dönemde çocuk haklarına en üst düzeyde destek verebilecek ülkelerden biridir.

Çocuk hakları kültürünün amacı, çocuğun çocukluğunu yaşayabilmesi için onu koruyacak, kendisini geliştirme ve ifade edebilme ortamlarında

büyümesini sağlayacak değer, ölçüt ve anlayışın hayata geçirilmesini sağlamaktır. Kısaca, çocuk hakları kültürü, çocuğun gelişmesi ve esenliğini sağlayacak hayat bilgilerinin toplamıdır.

Dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de geleneksel, modern ve postmodern çocukluk eş zamanlı ve yan yana yaşanabilmektedir. Bu üç farklı çocuk anlayışında çocuk haklarının işlevinin farklı olması doğal bir sonuçtur. Farklı kültür çevresi ve çocuk sosyolojilerinde Çocuk hakları kültürünün değişik işlevleri olabilmektedir. Önemli olan toplumun çocuk algısı ve ‘çocuk gerçekliği’ ilişkisini çocuğun yararını gözetecek anlayışa ve çocuk sorunlarının çözümünü sağlayacak yapılara kavuşturmasıdır. Türkiye’de çocuk hakları kültürü için iki atılım gereklidir: Bütüncül bir çocuk anlayışına dayalı çocuk bilincinin geliştirilmesi ve bu bilincin kök salacağı, çocuk-yetişkin ayrımı gözetmeksizin bireyi, toplumu ve kamusal alanı dönüştürecek yapısal bir örgütlenme.

Çocukla ilgilenmek bir yaşama biçimi olduğu kadar, önceliğin çocuğa verileceği bir tercihte bulunulması anlamını da içerir. Çocuk hakları kültürünün yoğun olduğu toplumlarda çocuk bilinci anahtar rolünü üstlenir ve çocukların ihtiyaçları ve hakları arasında etkin bir işlevi yerine getirir. Türkiye’de çocuk haklarına ilgi azlığı ise iki nedene bağlı olarak açıklanabilir: Çocuk bilincinin ve anlayışının zayıflığı ve çocuk hakları kültürünün yetersizliği. Bu nedenle, çocukla ilgili sonuçlarla ilgilenilirken çocuk sorunlarının çözümü ertelenmiş olur.

b. Türkiye’de Çocuk Hakları Anlayışı

Mevcut Durum

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ile temellendirilen ölçüt ve ilkeler Çocuk Hakları kültürünün evrensel yapı taşlarıdır. Çocuk Haklarının temel ölçütü, çocuğun yüksek yararının önceliği ölçütüdür. Çocuğun yüksek yararının önceliği ifadesinden, çocuğun yararını her türlü yarardan daha önemli ve öncelikli kabul etmek ve buna göre davranmak anlaşılmalıdır. Sözleşmenin uygulamasına yön veren ilkeler ise; çocuğun yaşama ve sağlığını koruma hakkı; gelişme ve yeteneklerini geliştirme hakkı; koruma ve bakılma hakkı; çocuk görüşünün alınması (katılım) hakkı; çocuğa karşı her tür ayrımcılığın önlenmesi ilkeleridir.

Dünyada yaygın olarak iki Çocuk Hakları anlayışı vardır: Birinci ve yaygın olan gruptaki anlayış çocukların ilgi ve koruma gerektiren özel durumlarına ağırlık verilmesine yöneliktir. İkinci grup ise çocukların yetişkinlerle eşit haklara sahip olduğunu savunan anlayıştır. Birinci grup Çocuk Hakları savunucuları çocuğun korunmasına yönelik hakların tanınmasını

savunurken, ikinci grup ise çocuğun yetişkin gibi özgürleştirici nitelikte medeni, sosyal, kültürel ve politik haklardan yararlanmasını savunmaktadır. Bu iki görüşü birbirine aykırı görmek yerine, bu görüşleri Çocuk Hakları kültürü ile birbirine yaklaştırmak gerekmektedir. Türkiye, Çocuk Haklarını, çocuğa ve çocukluğa dair özel haklar çerçevesinde anlama eğilimindeki birinci gruba dâhil bir ülke durumundadır.

Çocuk Hakları kültürü bağlamında çocuk, etkilenen, yetişkin etkileyen taraftır. Bu nedenle Çocuk Hakları kültürü edinmesi gereken taraf öncelikle yetişkinlerdir. Çocuk Hakları kültürüyle birebir ilişkili olan aile, toplum ve kamusal alan yanında örgün ve yaygın eğitim kurumları ve çocuğun hizmet aldığı bütün kurumlar ile medyanın da içinde yer alacağı köklü bir atılım gerekmektedir. Bu atılım Çocuk Hakları kültürünün kökleşmesini ve hakların hayata geçirilmesi önündeki engellerin aşılmasını sağlayabilir.

Türkiye’de Çocuk Hakları kültürünün geliştirilmesi yönünde hiçbir yasal engel yoktur. Türkiye, uluslararası boyutlu bütün sözleşmelere taraftır. Çocuk Hakları I. Cenevre Bildirisi (26 Eylül 1924); Çocuk Hakları II. Cenevre Bildirisi (1948); Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi (1959); BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20 Kasım 1989); Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (18 Ocak 2001) iç hukuk kuralına dönüşmüştür. Türkiye, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (10 Aralık 1948) ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (4 Kasım 1950)’ne taraf bir ülkedir. Ayrıca Avrupa Konseyi Çocuk Hakları Stratejisi (2009-2011) ve Avrupa Birliği Çocuk Hakları Programı (2011) dâhil çocukla ilgili tüm belgeleri imzalamış bir ülke durumundadır.

Türkiye, 1995’ten bu yana her beş yılda bir BM Çocuk Hakları Konseyi’ne ulusal rapor sunmaktadır. Ancak mevzuatını uluslararası antlaşma ve sözleşmelerle uyumlu hâle getirememiş, bu alanda yasal ve idari önlemleri almada ve uygulamaya yönelik yapıları kurmakta gecikmiş bir ülke görünümünü içindedir.

Türkiye’nin mevcut durumunun en tipik örneği, 2011 yılında hazırlanan I. Türkiye Çocuk Hakları Stratejisi ve Uygulama Planı 2012-2016 belgesinin, kısmen dönüştürülerek, Resmi Gazete’de 10.12.2013 tarihinde yayımlanmış olan Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı’nın (2013-2017) hiçbir stratejik amacının ve eylem önerisinin hayata geçirilmemiş olmasıdır.

c. Çocuk Hakları Kültürünün Geliştirilmesi

Sorunlar ve Çözüm Yolları

Çocuk Hakları kültürünü temellendirmek ve hayata geçirmek için altı sorun alanının çözüme kavuşturulması gerekmektedir: Birinci öncelik ve sorun

alanı, çocuk yetişkin ayrımı yapmadan, Çocuk Hakları kültürü eğitiminin (örgün ve yaygın) başlatmak olmalıdır. Bir ülkede çocuk bilincinin kökleşmesi ancak eğitimle mümkündür. İkinci sorun, mevzuatın Çocuk Hakları ile uyumlu duruma getirilmesidir. Üçüncü sorun, Çocuk Haklarıyla ilgili sürdürülebilir kurumsal yapıların kurulması ve kurulmuş olanların amaçlarına uygun işlevleri yerine getirmesi için önlerindeki yasal ve yapısal engellerin aşılmasıdır (İnsan Hakları Kurumu, Kamu Denetçiliği Kadın ve Çocuk Ombudsmanlığı). Dördüncü sorun, çocuk sorunlarına karşı çocuk ve yetişkin bireylerin katılımı ve paydaşlığına açık sivil örgütlenmenin yetersizliğidir. Beşinci sorun, çocuk-medya ilişkisinin kurulamamış olmasıdır. Altıncı sorun, Çocuk Haklarıyla ilgili İzleme ve Değerlendirme Çalışmalarının eksikliğidir (ASPB Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu, İl Çocuk Hakları Komiteleri vd.).

Çocuk Hakları kültürünün geliştirmesi ve çözüm yollarına yönelebilmek için alanın tüm bileşenleri ve değişkenleri ile işbirliğine gidilmesi ve örgütlenilmesi yönünde adım atılması gerekmektedir.

E. Örgün ve Yaygın Eğitimde Çocuk Kültürü

a. Çerçeve ve İlkeler

Ülkemizdeki tüm eğitim faaliyetlerinin çatısı olan Millî Eğitim Bakanlığı'nın ufkunun çizildiği önemli belgelerden biri olan Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ana hatlarıyla şöyle bir insan profili çizilmiştir: Ahlakî, millî ve manevî niteliklere sahip ve bu özellikleri geliştirmiş; vatan, millet aşkı ile dopdolu; sağlıklı ve özgür karar verebilen bir birey olarak ailesine, toplumuna, ülkesine karşı sorumluluk duygusu geliştirmiş; geleceğimizi en iyi şekilde inşa edecek insanlar... Örgün ve yaygın eğitimdeki kökleri ve bu köklere etkileri itibarıyla çocuk kültürünü ele aldığımızda bu profilin göz önünde bulundurulması önemli olacaktır. Ayrıca etkili politikalar üretilmesi için aşağıdaki hususların da dikkate alınması önerilir.

1. Gündelik hayat rutinlerinin farkında olmak: Değişen gündelik hayat rutini dikkate alınmalıdır. Örneğin çalışma hayatı içindeki ebeveynlerin çalışma gün ve saatleri, farklı gündelik rutinlere sahip yerleşim mekânlarımızda oluşmuş farklı zaman akışları bulunmaktadır. Bu zaman akışlarını taşımalı eğitim yapılan yerlerde ve şehirlerde oluşmuş okul servisi, sınavla yerleştirme yapılan eğitim kademelerinde evlerinden uzak öğrenciler için zorunlu olarak teşekkül etmiş öğrenci barınma hizmetleri, evin okula yakın olduğu yerlerde okula gidiş gelişlerdeki araç trafiği eşliğinde yürütme süreci vb. önemli şekilde belirlemektedir. Bu sebeple gündelik hayat rutini

ve bu rutin içindeki döngüsel bileşenler ve belirleyicileri mutlaka dikkate alınmalıdır.

2. Okul kültürünün farkında olmak: Okulda sınıflar, gelişen arkadaşlıklar, öğretmenler, okul takımları, okul dergileri, duvar gazeteleri, mezuniyet törenleri, yıllıklar, farklı ortamlardan gelen çocukların birbirlerine taşıdıkları kültürler, yazılı kâğıtları, sözlü sınavlar gibi birçok öge okul kültürünü oluşturur. Bu kültürü oluşturan ve kültür tarafından oluşturulan öğelerin etkileşimlerinin analiz edilmesi ve dikkate alınması gerekir.

3. Öznelelerin farkında olmak: “Çocuğa nasıl bir kültür aktarmaya çalışıyoruz?” türünden soruların cazibesine kapılmamalıdır. Zira *kültür teşkil etmez, teşekkül eder*. Bir yandan bir kültürün tezahürlerine muhatap olunur, maruz kalınır ve farklı tecellilerinde aktif veya pasif taraf olunur; diğer yandan kültüre paydaş olunur, etki edilir, paydaşlarca o potaya bir şeyler katılır. Dolayısıyla kültürü oluşturan tarafların ve paydaşların etkileşimlerinin analiz edilmesi ve dikkate alınması gerekir.

4. Küreselliğin farkında olmak: Kitle iletişim araçlarının değişen doğası ve yaygınlığıyla “Her şey her şeyle ilgilidir” genellemesi ve *kelebek etkisi* ile kavramsallaştırılan etkileme-etkilenme süreci küçük ölçeklerden sıyrılıp küresel bir bağlama oturmuş durumdadır. Dolayısıyla yaygın eğitim ortam ve imkânları arasına aile, mahalle, okulun yanı sıra topyekûn “dünya” da eklenmiş durumdadır. Bu sebeple dünyadaki değişimlerin, değişikliklerin, gelişmelerin ve ilişkilerin takip edilmesi, yorumlanması ve anlaşılması gerekmektedir. Dahası bu sadece âna/bugüne ilişkin olarak değil, yarınları da kapsayıcı bir çaba olmalıdır.

5. Değerlerin farkında olmak: Hayatın süreği içinde davranışlarımıza yön veren, mesnet ve mehz olan birtakım değerler vardır. Bunlar kişisel, toplumsal, evrensel paylaşımlar çerçevesinde zımnî uzlaşımlarla kabullenilmiş durumdadır. Bu yönüyle değerler değişmezdir; örneğin doğruluk hep olumlu ve olumlanan bir değerdir, ihanet de hep kaçınılan, reddedilen ve olumsuzlanan bir değerdir. Ancak değerlerin nasıl davranışsallaşacağı; tutum, davranış ve ilişkilere nasıl yansıtacağı her dem yeniden üretilir. Takiyettin Mengüşoğlu’nun kitabına isim olan ifadesiyle “Değişmez Değerler, Değişen Davranışlar” söz konusudur. Bu çerçevede dayanak ve kaynak olan değerlerin ve davranışların süreklilik ve değişimleri izlenip değerlendirilerek politika ve uygulamalar geliştirilmelidir.

b. Durum Tespiti ve Sorunlar

Önemli ve sık düşülen bir takım yanlışların farkındalığı içinde olarak politika ve uygulamaların geliştirilmesi sürecinde tartışılması gereken odaklar ana hatlarıyla şu şekilde belirlenebilir:

1. Okul öncesi örgün ve yaygın öğrenme ortam ve imkânları içinde çocuk kültürü: Örgün eğitimle kazanılan ve/veya kazandırılmaya çalışılan bilgi ve beceriler mutlaka gündelik hayattaki karşılıklarıyla eşleştirilmeli ve pratik uygulamaları sağlanmalıdır. Örneğin anasınıflarında derslerde sınıfta mısır patlatılır, börek çörek yapılır, sanal alışverişler, ev işleri uygulamaları, meslek tanıtımları vb. yapılır. Fakat bunların çoğu deneysel, gerçek hayattan uzak, “demo” mesabesinde çalışmalar olarak kalmaktadır. Okul kültürü demonstrasyondan mümkün olduğunca uzaklaşarak gerçek olay, mekân ve deneyimlemelere odaklanmalıdır. Bu başlık altında çocuğun aile hayatı [çekirdek çevresi]; akraba, hısım ve komşuluk ortamı [yakın çevresi]; mahalle, köy, site, semt [yerel çevresi]; şehir, ülke, tarih [millî çevresi]; bölge, kıta, dünya [küresel çevresi] ele alınmalıdır.

2. Okul çağında örgün ve yaygın öğrenme ortam ve imkânları içinde çocuk kültürü: Giresun’da fındık hayatın odağındadır, ama okullar steril bir dışlama ile fındık ve onun bütün öğelerini derslerin veya okul tarafından uygulanan ders dışı etkinliklerin dışında bırakmaktadır. Bu da çocuğun yaşadığı yerel topluma ve onun önünde açacağı hayat yoluna yabancılaşmasını beraberinde getirmekte ve hiçbir yere tam olarak dâhil olamayan bireyler ortaya çıkarmaktadır. Yerelden ülke geneline doğru kendi kendine öğrenme ortamları ve imkânları ile kurumsal öğrenme ortamları ve imkânları bu çerçevede ele alınmalıdır. Tabii ki bu iki izlek dersler, öğretmenler, akranlar, üst sınıflar, ortamsal düzenlemeler, ders araç gereçleri, yardımcı ders araç gereçleri, ders destekleri ve kurslar, okula ilave öğrenme ortamları ve imkânları, STK’lar, tatil ve boş zaman öğrenme ortamları ve imkânları vb. gibi başlıklarda değerlendirilmelidir.

3. Akran kültürlenme ortamları ve imkânları: Çocuk kültürünün en önemli öğelerinden biri şüphesiz “oyun”dur. Yetişkinler tarafından çoğu zaman değeri azımsanan ve sadece boş vakit değerlendirme etkinliği olarak düşünülen “oyun” başlı başına etkin ve eşsiz bir öğrenme, etkileşim ve kültür aracıdır. Çocukların doğal bir süreç içerisinde gerek büyüklerinden öğrenip uyarladıkları gerek kendi kendilerine ürettikleri oyunlar, oyun oynarken ortaya koydukları davranış biçimleri, oyunlar sayesinde kurdukları iletişim, oyunlarını oynarken kullandıkları araçlar ve mekânlar ortak bir çocuk kültürünün oluşmasını sağlar. Dolayısıyla, eğer çocukların önemseydiği ve ürettiği bir çocuk kültüründen bahsetmek istiyorsak çocukluklarını yaşayacakları oyun etkinliklerinin ve bu etkinlikleri gerçekleştirecekleri mekânların göz ardı edilmemesi gereklidir. Ayrıca bu başlık altında formel öğrenme fırsatları, oyunlar, yapılandırılmış oyunlar, spor vb. konular ele alınmalıdır.

4. Toplumsallaşma ortam ve imkânları: Her değerlin birinci derecede kültüre oradan da hayata dönüştürüldüğü yer ailedir. Birey ailede anne, baba, dede ve neneler aracılığıyla olağanüstü bir kültürlenme süreci geçirir. Sadece onlar değil; ninniler, masallar, tekerlemeler, sokakta oynanan çocuk oyunları, kış akşamları yapılan ziyaretler ve buradaki sohbetler, misafirlige gitmeler, yeme içme, düğün, cenaze, bayram törenleri... Hemen hepsi ailenin varlığıyla birinci derecede kültürlenme yollarıdır.

Millî ve manevi kültür ailede edinilir, sokakta görülür ve yaşanır; okulda geliştirilir. Okul buna ilaveten çocuğun dünya kültürünü de tanıdığı alan olacaktır. Bu bilinçle öğretim programlarında çocukların yaşadıkları toplumun değerlerini tanımaları, kültürel ve evrensel değerleri benimsemeleri, farklılıklara saygı duymaları, farklı özellikleri olan bireylerle uyum içinde bir arada yaşamaya dair deneyimler kazanmaları teşvik edilmektedir. Örneğin sosyal bilgiler dersinde çeşitli etkinliklerde çocukların kendi ülkesinin kültürüne ait bayramlar, yemek, giysi, müzik, oyuncak, oyun, dans, para gibi özelliklerin yanı sıra farklı kültürlere ait özellikler de ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra ülkelerin farklı olduğu kadar, ortak değerlerinin de olduğunu anlamalarını sağlayacak içerik ve etkinliklere yer verilmektedir. İngilizce dersinde dil öğrenmenin aynı zamanda kültür öğrenmek olduğu yaklaşımı ile farklı kültürlere ait unsurları tanımaları sağlanmaktadır. Ayrıca dil öğrenmenin amaçlarından biri olarak kendi kültürel değerlerimizi başkalarına tanıtmının önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla çocuk kültürü bu başlık altında ele alındığında toplumsal düzen ve gündelik yaşam ortamları ve imkânları; toplumsal düzenlemeler, kurumlar ve kurallar vb. hususlar irdelenmelidir.

5. Yetişkinlerin çocuklar için ürettiği çocuk kültürü unsurları: Çocuk kültürü dendiğinde ilk ve en çok akla gelen aslında tam da budur: *yetişkinlerin üretilen çocuğa layık gördükleri kültür...* Bu da aslında iki ana çizgide ilerliyor: Bir kısmı sıkıcı, çoğu yukarıdan bakan ve öğreten metinler ve bu metinlerden neşet etmiş film, tiyatro vb. öğeler. Diğer kısmı ise çocuğu bir müşteri olarak gören, cicili bicili, eğlenceli ama satın aldırılmak dışında bir amacı olmayan ürünler (oyuncak, kırtasiye malzemeleri, kıyafetler, abur cubur yiyecekler vb.) toplamından oluşuyor. Bunun yanında aslında çocukların kendi aralarında ürettikleri bir kültür var ama “pi ar”ını yapamadıkları için baskın olan ve yetişkin elinden çıkma amaçlı çocuk kültürünün karşısında erozyona uğruyor. Bu aslında bir yönüyle de insanoğlunun yaratılışından uzaklaşma serüvenini oluşturuyor. “Gerçek çocuk kültürü = fitrat” formülünü kabul edersek, çocuk kültürü alanında yaygın ve örgün eğitim ile yapılacak çalışmaların temel hedefi “doğalı / yaratılışı / otantisiteyi korumaya çalışmak” olmalıdır. “Eski ve tecrübeli bir

çocuk” olarak yetişkinin çocuk kültürüne katkısı, fıtratı koruyup üstüne “güzel iş ve eylemler”i eklemeyi sağlayacak bir yaklaşım çerçevesinde olmalıdır. Formel ve informal yollarla yukarıda sayılan boyutların tamamını kuşatacak mahiyette çocuk edebiyatı, drama, müzik, film, video, bilgisayar oyunları, oyun parkları, spor salonları, müzeler, oyuncak, çocuklara yönelik giyecek, yiyecek vb. ticari ürünler vb. ele alınmalıdır.

F. Çocuk Edebiyatı Kültürü

Durum Tespiti

a. Okuma Bilinci ve Edebiyat

Edebiyatın estetik beğeni oluşturma ve okuma hevesi uyandırma işlevlerinin yanında, çocuğa hayatı tanıtmaya ve onu hayata hazırlama işlevleri de vardır. Çocuğu eğitmek kadar, estetik duyuş ve yaşantı kazandırmak da çocuk edebiyatının önde gelen özelliklerindedir.

Türkiye’de anne babaların sadece dörtte biri çocuklarına okuma bilinci kazandırmak için çaba göstermektedir. Bu tablonun değişmesi geleceğimiz açısından önemlidir. Evlerimizi yeniden okula dönüştürmek için, geleneğin masallar, efsaneler, yanılmacalar ve bilmecelerle eve eğitim kurumu işlevi kazandıran tavrını hatırlamak gerekir.

Edebiyat eğitimi okul öncesinde başlar. Batının masallardan yola çıkarak kaleme aldığı klasiklerle çocuk edebiyatını kurmasına benzer bir hamle, Türkiye’de de gerçekleştirilebilir; geleneğe ait sözlü kültür kaynaklarından ve klasiklerden yararlanılarak hem edebî değeri yüksek hem de kültürel bakımdan zengin bir edebiyat kurulabilir.

Türkiye’de yaş grubu belirterek okul öncesindeki çocuğun duyarlılığıyla şiirler kaleme alan ilk isim Fazıl Hüsnü Dağlarca’dır. Şairin 1971’de yayımladığı Kuş Ayak adlı şiir kitabının “6 yaşından küçükler için” alt başlıklı *Boyalı Ses* bölümünde kullandığı dil, seçtiği temalar/izlekler ve gözettiği çocuk gerçekliği, günümüze de ışık tutacak ve model oluşturacak niteliktedir. Metinler, öznesi okul öncesi çocuk olan, arka planında zengin bir kültürel doku barındıran imge yüklü şiirlerdir. Bu şiir birikiminden yola çıkılarak okul öncesine yönelik şiirin poetikasını yazmak mümkündür.

b. Okul Öncesi ve Çocuk Edebiyatının Bileşenleri

Yazar: Türkiye’de çocuklar için yazmak kimi çevrelerce kolay bir iş olarak algılanmaktadır. Edebiyat ve eğitim ikilemi arasında kalan yazarlar eğitimi öncelemedirler.

Çizer: Ülkemizde okul öncesi çocuk kitabı çizerlerinin nitelik olarak yazarlardan daha önde olduğu söylenebilir. Bunda çizerlik üzerine formal bir eğitimin veriliyor olmasının payı büyüktür. Ancak kimi çizerler, çocuk kitabı resimlerken resim sanatının gerektirdiği estetik çizgiyi önemsememektedir.

Çevirmen: Birçok çocuk kitabında çevirmen ismine yer verilmemekte, bu da hem emeğin takdir edilmesini engellemekte hem de sorumlu belli olmadığı için yapılan işin kalitesini düşürmektedir.

Eleştirmen: Eleştiri edebiyatın genelinde olduğu gibi çocuk edebiyatında da zayıftır. Türkiye’de eleştiri ile kitap tanıtımı büyük oranda birbirine karıştırılmaktadır.

Anne baba: Geleneğin ailedeki temel eğitim yöntemlerinden biri olan masal anlatma, günümüzde anne babalar tarafından uykuya geçiş aracı olarak kullanılmaktadır. Oysa masalın duygu, düşünce ve hayal eğiticiliği için çocuğun zihinsel bakımdan uyanık olması gerekir. Masalların bilince yüklediği kodlar da, bilinçaltına yerleştiği kodlar kadar önemlidir. Batılı kültürün taşıyıcısı metinlerle Türk çocuklarının bilinçaltı kumaşı dokunmaktadır. Düşünce ve davranış eğitimi Batılı metinlerle gerçekleştirilen çocuklardan kendi kültürüne ve değerlerine bağlı bireyler olmaları beklenmektedir. Evrensel duygu ve davranış örneklerinden söz edilebilir, bu içerikte metinler de okunmalıdır, ancak ulusal kimliği besleyip büyüyen edebî metinlere öncelik vermek, geleceği inşa için önemlidir.

Öğretmen: Başta anaokulu öğretmenleri olmak üzere sınıf ve branş öğretmenlerinin çocuk edebiyatı konusundaki birikim ve donanımları yetersizdir. Öğretmenler, öğrencilerine metin okumaları ve okutmaları gerektiğinde estetik zevk kazandırma kaygısı gözetmeksizin mutlaka öğüt içeren ve ders veren metinleri tercih etmektedirler. Müzik, resim, mimari, heykel, tiyatro, bale gibi güzel sanat dalları söz konusu olduğunda öğreticiliği aklına getirmeyen insanlar, yine bir güzel sanat dalı olan çocuklar için edebiyata sıra geldiğinde öğreticilik işlevinden söz edebilmektedirler.

Ders Kitapları: Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda ders kitaplarına “kronolojik sıralamaya, tanımlamaya / betimlemeye, karşılaştırmaya, sebep-sonuca ve problem çözmeye dayalı metin yapıları”ndan örnekler alınması gerektiği öngörülürken özellikle öyküleyici ve lirik metinlerin ana dili ve okumayı sevdirme, dil ve edebiyat zevki kazandırma işlevlerine kayıtsız kalınmıştır.

c. Çocuk Edebiyatı Eğitimi

Mesleki Teknik Liselerde, üniversitelerin okul öncesine, ilkokul ve ortaokula öğretmen yetiştiren ana bilim dallarında ve meslek elemanı yetiştiren

yüksekokulların Çocuk Gelişimi programında *Çocuk Edebiyatı* dersi okutulmaktadır. Çocuk edebiyatı alanında yetişmiş akademisyen sayısındaki sınırlılık çocuk edebiyatı eğitimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Mesleki Teknik Okullarda Çocuk Edebiyatı

Mesleki Teknik Okullarda okutulan çocuk edebiyatı dersi başlangıçta zorunlu mesleki dersler arasındayken günümüzde seçmeli ders hâline getirilmiştir. MEB tarafından yayımlanan *Çocuk Edebiyatına Giriş* modülünde zengin bir içerik bulunmasına karşın edebiyat zevki verme, kitabı sevdirmeye, okuma ve yazma hevesi uyandırma, ana dil zevki kazandırma konularında edebiyatın işlevi söz konusu edilmemiştir.

Ön Lisans Programlarında Çocuk Edebiyatı

Meslek ve Sağlık Meslek Yüksekokulları'nın Çocuk Gelişimi programlarında okutulan *Çocuk Edebiyatı* ve *Medya* dersini verecek öğretim elemanlarında uzmanlık aranmamaktadır.

Lisans Eğitiminde Çocuk Edebiyatı

Eğitim fakültelerinin Okul Öncesi, Sınıf ve Türkçe Öğretmenliği ana bilim dallarında okutulan *Çocuk Edebiyatı* dersinin içeriği aynıdır. Okul öncesi, ilkököl ve ortaokul öğrencileri arasında edebiyat algısı bakımından bir farklılık gözlemlenmemektedir. Ayrıca içerikte geçen "*yazınsal türlerin çocuk gelişimine olan katkılarının incelenmesi*" söz grubu, edebî metinlere gelişim psikolojisi açısından bakılacağı düşünülmektedir.

d. Sorunlar

- Çocuklar için yazmak, kolay zannedilmektedir.
- Son yıllarda giderek artan karakter ve değerler eğitimi, edebiyatın geri plana atıldığı bir anlayışı ortaya çıkarmaktadır.
- Okul öncesi çocuk edebiyatı, ülkemizde yeni sayılabilecek ve kuramsal bakımdan çerçevesi henüz çizilememiş bir alandır.
- Çocuk kitaplarının çevirilerinde zaafılar göze çarpmaktadır.
- Edebî metinler üzerinden yürütülmesi gereken ana dili eğitimi, doğrudan doğruya öğretici anlatımlar, tanımlamalar, açıklamalar ve örneklemelerle sürdürülmektedir.
- Dünyada çocuk kitaplarındaki kapitalist vurgu, ideolojik söylem, şiddet, toplumsal cinsiyet algısı, demokrasi bilinci, göç olgusu, kültürel kimlik, çok kültürlülük gibi konularda bilimsel çalışmalar yapılırken Türkiye'deki pek çok çalışma yüzeysel kalmaktadır.

G. Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı / Çocuk ve Okul Kütüphaneleri

a. Mevcut Durum

1. Yayıncılık: Bugün yayıncılığımız, özellikle de çocuk yayıncılığımız çok hızlı bir gelişme dönemini yaşamaktadır. 35 yıl önce yılda 6000 çeşit kitabın yayımlandığı ve sadece 8-10 yayınevini çocuk kitabı yayımladığı ülkemizde bugün 50 bin çeşidin üstünde kitap yayımlanmakta ve aktif 10 bin civarında yayıncımızın çoğu çocuklar için de kitap yayımlamaktadır.

Özellikle okul öncesi eğitime 80’li yıllardan başlayarak Milli Eğitim’in verdiği öneme paralel olarak bu yaş dönemine yönelik kitaplarda son 30 yıl içinde ciddi bir gelişme kaydedilmiş, bu kitapların önemli üretim bileşenlerinden olan çizerlik bu süreçte profesyonelleşmeye yönelmiştir. Özellikle, resimli kitaplar, albüm kitaplar denilen türde kitaplar okul öncesi yaş grubu çocukları ve ilgili eğitim kurumları için zenginleştirici ve vazgeçilmez eğitim materyalleri olmuşlardır. Bu türde kitapların gelişmesi talebi doğurmuş, yayıncılar yurtdışı fuarlar aracılığıyla en güncel ve nitelikli ürünleri çeviri yoluyla ülkemiz çocuklarına kazandırma konusunda rekabet eder hâle gelmişlerdir.

Çizerlerimiz yurtdışı yarışma ve sergilerde daha çok yer almaya başlamış, ürettikleri kitapları başka ülke yayıncıları tarafından daha çok yayımlanır hâle gelmiştir. Başka ülkelerdeki daha ileri yaşa yönelik güncel ve çok satan çocuk kitapları çok kısa süre içinde, adeta kapışılarak çevrilmekte ve hemen çocuklarımıza sunulabilmektedir.

Veliler, kitapçaları dolduran yüzlerce çeşit kitap arasından çocuklarına uygun kitabı bulmakta eskisine göre daha avantajlı konuma gelmişlerdir.

Sadece ebeveyn düzeyinde değil, okullarda da özellikle “Yazarlar Okullarda” türü etkinliklerle çocuklar yazar ve kitaplarıyla sık sık bir araya getirilmiş, yazarlar çocuklara ve öğretmenlere “nasıl yazdıklarını” anlatma çabasına girmişler, bazıları bunu geliştirerek “yazma teknikleri”, “yaratıcı yazma” gibi etkinliklere doğru geliştirmişlerdir.

Okul kütüphaneleri konusunda da yine son otuz yılda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kütüphanecilik bölümlerinden mezun olan ve daha önce istihdam konusunda sıkıntılar yaşayan kütüphaneciler, bu sorun tümüyle çözülmüş olmasa da kütüphaneye önem veren devlet ve özel okulların kütüphanelerinde çalışmaya başlamışlar, aldıkları eğitimi buralarda uygulamaya koyarak çocuk-kitap-kütüphane ilişkisini geliştirmede önemli adımların atılmasını sağlamışlardır.

2. Kütüphaneler: Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme

Başkanlığı'ndan alınan son verilere göre 2016-2017 öğretim yılına ilişkin okul kütüphanelerinin toplam sayısı 23.078'dir. Bunların 356'sı okul öncesi, 7.456'sı ilkokul, 6.642'si ortaokul ve 8.624'ü de ortaöğretim dönemine yöneliktir.

Küçük oynamalar olsa da bu ve başka verilerin asıl ortaya koyduğu gerçek gerek kütüphane gerekse kitap sayısı bakımından önümüzde atılacak daha çok adımların olduğu gerçeğidir.

Esas olarak halk kütüphanelerinin bir parçası olan çocuk kütüphaneleri ise bağımsız ve özel kütüphaneler olarak da işlev görebilmektedir. Okullardaki okul kütüphaneleri ve gerek halk kütüphaneleri bünyesinde gerekse bağımsız çocuk kütüphaneleri dışında birçok belediyenin de çocuk kütüphaneleri girişimi vardır.

90'lı yıllarda doğan ve “z-kuşağı” olarak adlandırılan kuşağın dijital dünyanın içine doğmuş olmasından dolayı yeni bir terim olarak geliştirilen *z-kütüphane* kavramı özellikle okul kütüphaneleri bünyesinde uygulamaya sokulması düşünülen bir yeni projedir. Daha çok e-kitap ve e-dergi kullanımı ağırlıklı geliştirilmesi hedeflenen bu proje de henüz deneme yanılma aşamasındadır ve başta telif hakları konusu olmak üzere birçok tartışmayla da birlikte yürüyecek gibi görünmektedir. Halen 78 ilimizde 1600'e yakın z-kütüphane vardır.

b. Sorunlar

- Çocuk yayınları alanındaki sözü edilen olumlu gelişmenin önemli ölçüde nicelikle ilgili olduğunu saptamak gerekir. Daha çok kitap yayımlanmakta, daha çok yazar çizer yayın hayatına adım atmaktadır ancak piyasaya büyük bir hızla akan bu yayınların çok az bir bölümü gerçekten edebi ve sanatsal (eğitim açısından da uygun) niteliklere sahiptir.
- Çocuk kitapları ve çocukların okuması konusundaki bilgilendirme çalışmaları yetersizdir.
- Kitap maliyetleri önemli bir sorundur. Kâğıt dövize endekslidir ve temel girdi olarak kitap fiyatlarına yansımaktadır.
- Çocuk kitaplarının eğitim aracı (ders kitabı) olarak görülmesi geleneği yaygınlığını korumaktadır.
- Ebeveyn/öğretmen sansürü, çocukların zevklerine göre kitap seçmelerinin önünde bir engeldir ve dolayısıyla kitap okuma zevkinin gelişmesini frenleyen bir olgudur.

- Satış kanallarındaki yetersizlikler kitabın çocuğa yaygınlıkla ulaşmasını engelleyici bir durumdur.
- Tanıtım olanaklarının kısıtlı olması iyi kitabı bulma ve ulaşma konusunda önemli bir sorundur.
- “Alt tarafı çocuk kitabı” algısı kırılmamıştır. Bu da iyi kitaba hak ettiği değerin verilmemesiyle sonuçlanmaktadır.
- Üreticinin üretirken ve tüketicinin tüketirken “ucuz” a yönelmesi genel olarak nitelik algısını olumsuz etkilemektedir.
- Kütüphanelerin sayısı kitabın çocuğa sunulmasında yetersiz kalmaktadır.
- Yayımcıların yayımladığı kitapların ülke genelindeki her gelir grubundan çocuğa ulaşabilmesine ilişkin güçlükler vardır.
- Çocuk kitabı yazar/çizerlerinin profesyonelleşmeye ilişkin eksikleri vardır.
- Öğretmenlerin bir bölümünün çocuk edebiyatı konusunda bilgileri yeterli ve güncel değildir.
- Yurtdışı fuarlarda Bakanlığımızın çocuk yayımcılarına verdiği destekte de Bakanlığın bizzat kendi katılımında da ciddi bir heves kaybı gözlenmektedir.
- Çeviri kitaplar konusunda ilkesizlik; edebi kaygılardan çok kültürel özellikler dikkate alınmadan yapılan ticari tercihlere dayalı yayıncılık bir sorundur.
- Yerel temaların yeterince işlenmemesi, dünyadaki ticari başarı kazanmış örneklerin aktarılmasıyla yetinilmesi ülkemiz çocuk edebiyatının gelişmesinin önünde bir engeldir.
- Çocuk edebiyatı üzerine süreli ve süresiz yayınlar yetersizdir. Özellikle kitap seçiminde öğretmen ve ebeveyn yalnızdır.
- Birçok kütüphanenin binası çoğunlukla kapasite olarak yetersiz olmanın ötesinde çocuk ergonomisine uygun değildir. Raf düzeni, masaları, ışıklandırma ve ısıtma koşulları bakımından sorunlar vardır.
- İyi bir çocuk kütüphanesi için yeterli bütçenin ayrılamaması en temel sorundur.
- Derme oluşturma ve sağlama konusunda doğru seçim kriterleri uygulanamakta, nitelikli yayınlar yeterince satın alınamamaktadır.

- Sağlanan yayınların güncelliğini korumakta yetersizlikler vardır.
- Kütüphanelerde iyi yetişmiş eğitilmiş kütüphaneci yeterince istihdam edilememektedir.

H. Okuma Kültürü Edindirme Süreci

a. Sorunlar ve Çözümler

Okuma kültürü; yazılı kültür ürünleriyle iletişimi alışkanlığa dönüştürmüş, bu kültürün sunduklarını sınıma, eleştirme yeterliği kazanmış; bilişim teknolojilerinden amaca uygun yararlanabilen bireylerin edindiği beceriler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu kültürün temeli erken çocukluk döneminde atılır, ilk ve ortaokul döneminde yapılır; ortaöğretim sürecinde de kalıcı davranışa dönüşür.

Okuma kültürü, bebeklik döneminden başlayıp ergenlik döneminde yapılan ve hayat boyu süren bir birikimdir. Bu birikimin (kültürün) edinilmesinde, çocukların gelişim dönemlerinin özellikleri de göz önünde bulundurularak öğrenme, bilme, keşfetme ihtiyaçlarının karşılanması temel bir ilke olarak benimsenmelidir.

Türk Eğitim Derneği'nin 2016 Eğitim Değerlendirme Raporuna göre, Türkiye (25-64 yaş aralığında) %5 ile ilkökul mezunu olmayan yetişkin nüfus oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. OECD ülkelerinde bu oran %2 civarındadır. Bunun yanında, ülkemizde yalnızca ilkökul düzeyinde eğitim almış ve ilkökul sonrası eğitime devam etmemiş yetişkin oranı %45 olup; bu oran %7 olan OECD ortalamasından 6 katın üzerinde bir yüksekliğe sahiptir. Başka bir söyleyişle Türkiye'de yetişkin nüfusunun %63'ü liseden daha düşük eğitim düzeyinde bulunmaktadır. OECD'nin liseden daha düşük eğitim düzeyine sahip yetişkin nüfus oranı ortalaması %24 olarak belirlenmiştir. OECD ülkeleri ortalamasında 25-64 yaş aralığındaki yetişkinlerin %76'sı lise eğitimi tamamlarken, Türkiye'de bu oran %37'dir (TEDMEM, 2016: 107).¹

2014 yılı verilerine göre, Türkiye'de okul çağındaki nüfusun en az % 90'ının okulda aldığı ortalama eğitim süresi 10 yıl iken, OECD ortalamasında bu süre 14 yıldır. 2014 verilerine göre, Türkiye'de 3 yaşın okul öncesi eğitime katılım oranı %8 iken, OECD ortalaması oranı %71'dir. OECD ve ortak ülkelerin 20'sinde öğrencilerin %90'ından fazlası eğitimine 3-4 yaşlarında başlamakta, hatta Danimarka ve Norveç'te eğitime başlama yaşı 2 yaşa kadar inmektedir.

1 TEDMEM (2016). 2016 Eğitim Değerlendirme Raporu. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yay.

TEDMEM Raporu'nda, "en az bir yıl okul öncesi eğitim alan öğrencilerin" almayan öğrencilere göre PISA'da daha yüksek başarı gösterdiği, hatta bu değişkenin öğrenci başarısında sosyoekonomik statüden bile daha belirleyici olduğu belirtilmektedir.

PISA 2015 uygulaması, 35'i OECD üyesi olmak üzere 72 ülke ve yaklaşık 29 milyon öğrenciyi temsilen 540.000'e yakın öğrencinin katılımıyla 2015 yılı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen PISA araştırmasının 2015 uygulamasına, 12 bölgeyi temsil eden 61 ilden 187 okul ve 5895 öğrenci katılmıştır (MEB, 2016).²

PISA 2015 uygulamasına göre;

Türkiye, 72 ülke arasında *fen bilimleri* alanında (OECD ortalaması 493 puan); **425** puanla **54.**, *okuma becerileri* alanında (OECD ortalaması 493 puan) **428** puanla **50.**; *matematik* alanında (OECD ortalaması 490 puan) **420** puanla **50.** sırada yer aldı.

PISA 2015'de fen okuryazarlığında 5. düzey ve üstünde (üst yeterlik düzeyi) bulunan öğrenci oranları OECD ülkeleri için %7,8, Türkiye için %0,3'tür. PISA 2015'de okuma becerilerinde üst düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD'de %8,3 iken Türkiye'de %0,06'dır. PISA 2015'de matematikte, üst düzeyde yer alan öğrenci oranı OECD'de %10,7 iken Türkiye'de %2,01'dir.

Verilerden de anlaşılacağı gibi, ülkemizin önümüzdeki yıllarda, eğitim sürecinde çözüme ulaştırması gereken temel sorunlarından biri, 3 yaşından başlayarak eğitime katılım oranını %70'lere çıkarmak, diğeri de bebeklik döneminden başlayarak çocukların kavramsal birikimlerini zenginleştirecek, onlar için nitelikli dilsel çevrelerin hazırlanması konusunda aileleri, toplumu bilgilendirecek, aydınlatacak projeleri hayata geçirmek olmalıdır.

Dil iletişim ve düşünme aracıdır. Çocuğun kendini, çevresini, toplumu ve bu toplumun kültürel birikimini algılayıp kavramasını sağlayan araçtır. Kişinin dilinin gelişip zenginleşmesi, onun düşünce ve kültür evrenini de gelişip zenginleştirir.

Çocukların, içinde yaşadıkları kültürel çevre, onlara sunulan dil çevreleri, karşılaştıkları dil modelleri sağlıklı bir dil gelişimini etkileyen temel değişkenlerdir. Okul öncesinin ilk yıllarından başlayarak karşılaşacakları görsel ve yazılı dil kaynaklarının, bilimsel bir yaklaşımla kurgulanan dil

2 MEB Ölçme, Değerlendirme ve Sınav Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2016). *Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA 2015 Ulusal Raporu*. Ankara.

ortamlarının, çocukların kavram tasarımı sürecine önemli katkılar sağladığı bilinmektedir.

Çocukların anlama ve anlatma becerilerindeki gelişimin; onların duygu ve düşünce gelişimine ve okul başarılarına olumlu etkiler sağlayacağı; bu etkinin, onların yetişkinlik dönemindeki anlama ve anlatma becerilerinin niteliğinde de belirleyici olacağı söylenebilir.

OECD tarafından 28 Haziran 2016'da yayımlanan *Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills* (Yetenekler: Yetişkin Becerileri Anketinden Elde Edilen Diğer Sonuçlar) isimli rapor 16-65 yaş aralığındaki yetişkinlerin "temel bilgi işleme becerilerinin" genel durumunu ortaya koymayı hedeflemektedir. 33 ülkede 216.250 yetişkinden elde edilen verileri kapsayan bu araştırmaya, Türkiye'den de 5277 yetişkin katılmıştır (TEDMEM, 2016).

Türkiye'de yetişkinler sözel becerilerde ortalama olarak **227** puan elde ederek **268** olan OECD ortalamasının altında kalmıştır. Türkiye sözel becerilerde elde ettiği bu puan ile araştırmaya katılan ülkeler arasında en düşük puana sahip üç ülkeden biri olmuştur. Sadece Şili (220) ve Jakarta (Endonezya: 200) Türkiye'den daha düşük puanlara sahiptir. Türkiye'de yetişkinlerin **%45.7**'si sözel becerilerde 1. düzey ve altında başarı göstermiştir. OECD ortalamasında bu oran **%18.9**'dır. Diğer taraftan Türkiye'de yetişkinlerin sadece **%0.5**'i sözel becerilerde en üst beceri düzeyleri olan 4. ve 5. düzeyde başarı gösterebilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'de yetişkinler, sayısal beceri ve teknoloji yoğun ortamlarda problem çözme becerisinde de OECD ortalamasının gerisinde kalmıştır. Öte yandan, Türkiye'deki üniversite mezunu yetişkinlerin sözel beceri puanı ortalamasının Japonya'daki lise mezunu bile olmayan yetişkinlerin puan ortalamasından daha düşük olması, üzerinde önemle durulması gereken bir eğitim sorununa dikkat çekmektedir (TEDMEM, 2016).

PIAAC kapsamında ölçülen beceriler incelendiğinde, bu becerilerin herhangi bir meslek ya da işin gerektirdiği temel sözel ve sayısal becerileri kapsadığı, genel olarak da bireylerin anlama ve algılama yeterlikleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Rapora göre, Türkiye'de yetişkin nüfusun yarıya yakını (**%45.7**) sözel beceri alanında 1. düzeyin altında kalmıştır. Türkiye'de, yetişkin nüfusun önemli bir kısmı, toplumsal hayata katılımın temel bir belirleyeni olan sözel becerilerden yoksundur. Sayısal beceriler açısından da benzer bir durum söz konusudur (**%50.2**).

Yarışma gücünün insanın niteliği ile ölçüldüğü bir dünyada, bu gerçekliğin ülkemizin kültürel ve ekonomik yaşamını olumsuz etkilediği söylenebilir. Bu

oranların OECD ülkelerinde sözel beceriler alanında %18.9, sayısal beceriler alanında %22.7 olduğu göz önüne alındığında, ülkemizin rekabet gücünü arttıracak temel etkenin de iyi yetişmiş insan gücü olacağı söylenebilir. Öte yandan, yetişkin nüfusun üst düzey becerilerde gösterdikleri yeterliklerin çok düşük oluşu; işgücünün verimliliğinin artırılması, yönetim ve organizasyon kapasitesi ile ülkenin AR-GE süreçlerinin geliştirilmesi önünde önemli bir engel oluşturduğu söylenebilir.

Almanya, Amerika, Hollanda, İngiltere, İsveç, Danimarka, Norveç gibi ülkelerde, erken çocukluk döneminden başlayarak dil gelişimini destekleyen, çocuklara okuma kültürü edindirmeyi amaçlayan çeşitli projelerin hayata geçirildiği; dil gelişimi ve okuma kültürü projelerinin ülke ekonomisine önemli katkılar sağladığı, bu projelerin çocukluktan başlayarak yetişkinlik dönemini de kapsayan bir süreçte etkisini sürdürdüğü bilinmektedir. Dil gelişimini destekleyen, çocuklara okuma kültürü edindirmeyi amaçlayan projeler, birçok ülkede, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi amaçlayan bir politika olarak görülmektedir.

Okul öncesinden başlayarak genç ve yetişkinlik dönemini de kapsayan bir milli kültür ve eğitim politikasının hayata geçirilmesi, önümüzdeki yılların temel bir önceliği olarak görülmelidir. Eğitim ve kültürden sorumlu tüm kurum ve kuruluşların işbirliği içinde, ülkemizde, çocuk ve gençlere “okuma kültürü edindirme” projelerini, bilimsel bir yaklaşımla uygulamaya geçirmesi gerekmektedir.

Bir toplumda yerleşik, edinilmiş bir kültürden söz edebilmek için bu kültürün temel öznesinin birey olmaktan çıkarılıp toplumsal düzeyde bir temsil yeteneği kazanması gerekir. Bunun için çocuklara okuma kültürü kazandırmakla ilgili tüm kurumlar (Milli Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı vd.), üniversiteler, (Üniversitelere bağlı ilgili araştırma ve uygulama merkezleri, ÇOGEM), sivil toplum kuruluşları (Çocuk Vakfı, eğitim sendikaları vb.), yayınevleri ve sanatçıların sorumluluk üstlenmesi gerekir.

Ülkemizi bilim, sanat ve teknik alanında dünyanın gelişmiş ülkeleriyle yarışabilecek konuma getirebilmemiz için gençlerimizi, katma değeri yüksek üretim süreçlerinde başarılı kılacak bilgi ve becerilerle donatmamız gerekmektedir. Bu amaç için ülkemizin temel önceliği, okul ve toplumsal hayattaki başarımın da temel bir belirleyeni olarak çocukların Türkçe dil yeterliklerini geliştirecek, onların okuma kültürü edinmiş yurttaşlar olarak topluma katılmalarını sağlayacak bir eğitim anlayışını uygulamaya geçirmek olmalıdır.

Öğrencilerin erken dönemden başlayarak kavram tasarımı sürecini zenginleştirecek, duyu algılarını eğitecek nitelikli kitaplarla buluşturulması, çocukların okul öncesi dönemde görsel okur-yazar kılınması temel bir ilke olarak benimsenmeli; okul türü öğrenme ve öğretme süreçleri öğrencilere temel okuma-yazma, okuma alışkanlığı, eleştirel okuma ve okuma kültürü becerisi edindirme amacına yönelik olarak yapılandırılmalıdır.

b. Kurum ve Kuruluşların Sorumlulukları

1. Ülkemizin okul öncesi eğitime katılım yaşını 3'e çekmesi, okullaşmada da OECD ortalamasını hedeflemesi,
2. Erken dönemden başlayarak çocukların okuma kültürü edinmeleri için ailelerin, eğitimcilerin, kitle iletişim alanında çalışanların eğitilmesine olanak sağlayacak programların üniversiteler ve ilgili bakanlıkların işbirliği ile hazırlanması,
3. Erken dönemden başlayarak çocukların okuma kültürü edinebilmesi için çocuk kütüphanelerinin onların yaş, ilgi ve ihtiyaçları gözetilerek bölgedeki çocuk nüfusunun nicel ve nitel özelliklerine uygun olarak yapılandırılması ve yaygınlaştırılması,
4. Okul kütüphanelerinin işlevsel ve cazip hâle getirilmesi, gerekli kaynak ve araç gereçlerle donatılması,
5. İlk ve ortaokul Türkçe, lise Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının çocuklara okuma kültürü edindirmeyi amaçlayan bir yaklaşımla yapılandırılması,
6. Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında yer alan "çocuk edebiyatı" ve varsa "medya okuryazarlığı" vb. ders programlarının, çocuklara okuma kültürü edindirebilmek için izlenmesi gereken bilimsel yaklaşımlarla yapılandırılması,
7. Erken dönemden başlayarak çocuklara okuma kültürü edindirebilmek için kurum, kuruluş ve üniversitelerin işbirliğiyle bilimsel, sanatsal, kültürel içerikli projelerin, kampanyaların başlatılması.

I. Çocuk ve Medya Kültürü

a. Genel Çerçeve

Her çocuk beşerin anlam kattığı zaman ve mekân değişkeni üzerinde şekillenen bir kültürde doğar. Kültür coğrafyasının üzerinde önce anne babasının ve giderek diğer aile üyeleri, akrabalar, arkadaş çevresi, medya,

öğretmen ve okul gibi değişen aktörlerin de katkısıyla ve zamanla milli kültürünü anlayan, benimseyen ve belki de kültürüne anlamlar katan bir birey olur. Bu aktörlerden biri olan ve belki de etkisi gün geçtikçe daha da artan ve genişleyen medya; çocuk ve kültür ilişkisi bağlamında üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

Kültür ve medeniyet değerlerimize göre medyada içerik oluşturmak medyanın en zorlu ve önemli meselesidir. Çocuklar için medya üretimi yeni teknolojilerin yardımı ile farklı boyuta taşınmaktadır. Günümüzde çocuklar için tasarlanmış bir medyayı, çapraz ve dönüşebilir olarak yeni içerik ve biçimlerle farklı medyalarda çocuklarla buluşturmak mümkündür. Bu yönü ile yeni medya, basılı yayınlarla birlikte diğer medyaların kullanımını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Kültürel değerlerin aktarılması konusunda, medya profesyonelleri ile psikolog, sosyolog, eğitim bilimciler, kültür pedagogları, kültür sosyologlarının birlikte çalışmaları sonucunda ortaya koyacakları medya, çocuğun bilişsel gelişim dönemlerine ve algısına uygun biçim ve içeriği ile etkin bir aktarım için anahtar rol oynayacaktır.

Diğer yandan üzerinde çalışılan içerik ve biçimler için yapılacak çalışmalarda, oluşturulacak medyanın yapısına göre üretim aşamalarına ayrılıp tüm bu aşamaların odak yaş grubu araştırmaları ile çocuk görüşüne sunularak yapımın gerçekleştirilmesi, kültürel değer içeriklerinin hedef kitleye ulaşımında etkin bir medya üretmemizi sağlayacaktır. Aynı şekilde içeriklerin yayınlanmasından sonra yapılacak etki araştırmaları ile içeriğin tüm yönlerinin çocuklara ulaşıp ulaşmadığını öğrenmek için çocuk ve medya odaklı araştırmalar yapmak gerekmektedir.

b. Sorunlar ve Çözüm Yolları

Çocukların medya kullanım oranları ve alışkanlıkları üzerine yapılan son çalışmalar, öncülleri gibi çocukların medya ile geçirdikleri zamanın giderek arttığını göstermektedir. UNESCO'nun medyayı "eşdeğer okul" olarak ilan etmesinin üzerinden yaklaşık 35 yıl geçmesine rağmen medyanın kullanım oranları daha da artmış, medyanın kullanım mekânları genişlemiş, hatta medya kullanım mekânları arasına okul da (bilgisayarlar, tablet bilgisayarlar, akıllı tahtalar ve elbette İnternet) katılmıştır. Artan medya kullanım oranları ile birlikte artan araç ve içerik çeşitliliği elbette çocuğa, bireye birçok kolaylık, yarar ve hizmet sunmaktadır, lakin beraberinde ciddi sorunların ve risklerin ortaya çıkmasına da sebep olmaktadır. Bu sorun ve risk alanları ve olası çözümleri aşağıda maddeler hâlinde açıklanmıştır:

- "Ülkenin değerleri nelerdir?" sorusundan hareketle ve bütüncül bir yaklaşımla kültürel değerlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu

çabanın sonucunda “Medya İçin Kültür ve Medeniyet Değerleri İçerik Geliştirme Çerçevesi” (Kılavuz) adıyla bir yönerge hazırlanabilir. Bu kültür ve medeniyet değerlerimizin kültürel içeriklere dönüştürülmesine ilişkin bir çerçevedir. Yönergede çocuklara yönelik “kavram edinme yörüngesi”, “bilişsel gelişim yörüngesi” veya “duyuşsal gelişim yörüngesi” gibi alt boyutlara yer verilebilir. Bu yönerge medya yöneticileri veya çocuklara yönelik medya yapımcılarına yol gösterici olabilir, medya üretiminde çok daha sağlıklı ve üstün örnekler ortaya çıkabilir.

- Çocukların (ve yetişkinlerin) sanal hayatlarının gerçek hayatlarının önüne geçme riskine karşı öncelikle çocukların medya karşısında daha fazla zaman geçirmesine sebep olan faktörlerin araştırılmasını ve aileleriyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla ve doğayla daha fazla zaman geçirmelerini sağlayacak adımlar atılabilir.
- Dijital çağın çocukları (dijital yerliler) ile yetişkinleri (dijital göçmenler) arasında dijital bölünmüşlüğü artmasına ve iletişimin zayıflamasına karşın; birbirlerini daha iyi anlamalarına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Çocuk, medya ve kültür ilişkisi bağlamında araştırmaların yetersizliğine karşın kuşak çalışmaları başta olmak üzere dijital çağın bireyini tanımaya ve anlamaya yönelik çalışmalar yapılabilir ve bu çalışmaların sürekliliğini ve işlevselliğini sağlayacak devlet ve özel sektörün desteklediği araştırma ve uygulama kurumları açılabilir.
- Çocuklar tarafından yoğun olarak kullanılan medya ve içeriklerinin milli üretimlerinin ve tüketimlerinin yetersizliğine karşın devlet ve özel sektör tarafından yerli içeriklerin desteklenmesi gereklidir. Çocuklar için arama motoru, sosyal medya, yazılım, oyun gibi ortam ve içeriklere öncelik verilebilir. Ayrıca çocukların model alabilecekleri medyadaki kahramanların ve kişilerin temsillerinde millî ve manevî kültüre öncelik verilebilir. Ayrıca yerli yapımların geliştirilmesinde ve çeşitlenmesinde medyalar arası öykünmeden de istifade edilebilir (Bir kitabın filme dönüştürülebilmesi gibi).
- Çocukların medyadaki temsilinde ve medyaya erişiminde eşitsizlikler ile medyaya katılımında yetersizlikler karşısında; okul kurumunun alt yapı eksiklerinin giderilmesi, uygun platformlarda çocukların kendi içeriklerini üretebilmeleri desteklenebilir.
- Çocuğa yönelik medya yapım ve içerikleri oluşturulurken yetişkin odaklı hareket etmek yerine kültürel değerlerimize uygun çocuk odaklı hareket edilmesi sağlanabilir.

- Çocuğun kültürünü şekillendiren belki de en önemli faktör olan dilin, Türkçe'nin medyadaki kullanımı ve temsilindeki sorunlara yönelik Türk Dil Kurumu başta olmak üzere ilgili tüm kamu kurum ile özel kuruluşlar Türkçe'nin medyadaki doğru ve etkin kullanımı ile temsili (güçlü bir Türkçe algısı) konusunda birlikte hareket edebilirler.
- Medya tarafından çocukların tüketici olarak görülmesi ve ticari istismarının giderek artmasına karşın çocuklara yönelik reklam politikalarının gözden geçirilmesi yararlı olabilir.
- İstek ve ihtiyaç ayrımının bulanıklaştığı bu çağda sosyal medya araçları başta olmak üzere yeni medya araçlarının çocukları ya da yetişkinleri tanımak üzere bilgi topladığı ve bu bilgilerin toplanmasının ticari istismar başta olmak üzere farklı riskleri barındırdığı gerçeğini çocuklara daha iyi anlatmak için eleştirel bir bakış açısıyla (sosyal medya okuryazarlığı eğitimlerinin yaygınlaştırılması yararlı olabilir.
- Çocuğun kültürünü şekillendiren en önemli faktörlerden biri olan oyunun teknoloji ve medya ortamına taşınarak gittikçe artan bir oranda ticarileşmesine karşın geleneksel çocuk oyunları başta olmak üzere, ticari boyutu olmayan oyun ve oyuncakların unutulmaması, yenilerinin üretilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması çalışmalarının aile, okul ve medya bünyesinde yapılması faydalı olabilir.
- Etkileşimli medya ortamında çocuk hakları, sorumluluk, etik, mahremiyet, kişisel güvenlik ve uygunsuz içeriklerle (şiddet, müstehcenlik vb.) karşılaşma gibi giderek artan riskler karşısında çocuğa özgü ve güvenilir olan etkileşimli medya ortam ve içeriklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılabilir.
- Medyada bilgiye erişim araç ve imkânlarının artışının yanında doğru ve güvenilir bilgiye erişimin önündeki engellerin de artmasına karşın medya okuryazarlığı eğitimi çalışmaları desteklenebilir ve yaygınlaştırılabilir.
- Medyanın çocukların sağlıklarına yönelik risklerine (bağımlılık, obezite vb.) karşın medyaya yönelik eğitim çabalarında sağlık konusuna da önem verilebilir.
- Öz-denetim, sivil denetim ve ortak denetimin önündeki en büyük engeller karşısında yetkilendirici anlayışla medya okuryazarlığı eğitiminin inşası ve uygulanması yararlı olabilir.
- Türkiye'de çocuk hakları ve medya temelinde Anayasal ve yasal düzenlemelere dikkat edildiğinde koruma ve kollama odaklı bir

paradigmaya sıkışmadan “katılımcı” pozitif hukuk düzenlemeleri de yapılabilir.

- Medya okuryazarlığı dersinin etkin uygulanamamasına karşın medya okuryazarlığı hayat boyu öğrenme bağlamında tüm eğitim kademelerinde ilgili derslerin içeriği ile ilişkilendirilerek (aradisiplin ya da beceri olarak) geliştirilebilir.
- Teknoloji temelli üretim konusunda yaratıcı ve yenilikçi fikirler geliştirme ve paylaşma konusunda çocukların yeteneklerinden istifade edilmesine karşın önemli bir medya okuryazarlığı becerisi olan üretime (çocukların kendi medya ürünlerini oluşturması) ve çocukların aktif katılımını öngören öğretim yaklaşım, yöntem ve tekniklerine önem verilebilir. Yaratıcı endüstrilerin en dinamik kollarından birini oluşturan medya alanında çocukların ve gençlerin yaratıcı ve yenilikçi fikirlerinin önemszenmesi, uygulamaya geçirilmek üzere desteklenmesi “çocuk, medya ve kültür” bağlamında en önemli çıkış noktalarından biridir.
- Son otuz yılda teknoloji ve dolayısıyla medya alanında yaşanan hızlı değişim-gelişme sonucunda çocukların eğitimi, özellikle meslek edinimi konusundaki geleceğin öngörülemez oluşu karşısında eğitim sistemi tasarlanırken sadece mevcut mesleklere odaklanılmaması uygun olacaktır.

J. Kültüre ve Sanata Erişim

(Hayat Boyu Öğrenme Ortamları, Güç Koşullardaki Çocuklar, Özel Yetenekli Çocuklar, Yetersizlikten Etkilenen Çocuklar, Köy Çocukları ve vd.)

a. Mevcut Durum

Kültürü, zamanı ve insanı etkileyen sanata erişim en temel insan hakkıdır. Tüm çocukların kültür ve sanata erişimi bilişsel, sosyal, duygusal gelişimlerine dolayısıyla kültürel gelişimlerine önemli katkılarda bulunacaktır. Özellikle çeşitli güçlükler ya da yoksunluklar içinde olan çocukların kültür ve sanata erişimi, gelişimleri açısından oldukça önemlidir.

İstismara uğramış çocuklar, çalışan çocuklar, savaş koşullarındaki çocuklar, göçle gelen çocuklar, suça itilmiş çocuklar, kimsesiz çocuklar, sokakta yaşayan çocuklar, yetersizlikten etkilenmiş çocuklar, kız çocukları, kırsalda yaşayan çocuklar güç koşullardaki çocuklar başlığının altında yer alabilir. Üstün yetenekli çocukların yukarıda sıralanan grupların hiçbirine dâhil

olmamakla birlikte zaman zaman kapasitesine uygun eğitime, kültüre ve sanata erişimi güçleştirebilmektedir.

Türkiye Çocuk Politikaları Çalıştay Sonuçlarında (2009) yer alan bilgilere göre; 2006 IV. Döneminde Türkiye genelinde 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı 16 milyon 264 bindir. Bu yaş grubundaki çocukların %60,9'u kentte, %39,1'i kırsalda bulunmaktadır. Bu çocukların %84,7'si bir okula devam ederken, %15,3'ü okula devam etmemektedir. Okula devam etmeyen çocukların %58,8'ini kız çocukları oluşturmaktadır. 6-17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan %5,9'u (958 bin kişi) gelir getiren bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir. Türkiye genelinde 6-17 yaş grubunda istihdam edilen çocukların %47,7'si kentte, %52,4'ü kırsalda yaşamaktadır. İstihdam edilen çocukların %66'sını erkek, %34'ünü kız çocuklar oluşturmaktadır.

0-18 yaşları arasındaki çocuk nüfusu içinde yetersizlikten etkilenmiş çocuk sayısı 1 milyon 100 bin, okula gitme oranları %2, sokak çocuklarının sayısı tahmini olarak 6 bin, koruma altındaki çocuk sayısı 16 bin 595, Solak'ın 2008-2010 arasında Adalet Bakanlığı verilerine dayanarak verdiği suç bulaşan çocuk sayısı 427 bin, Çocuk İstismarı Raporuna (2016) göre ise Adli Tıp Kurumu'na her ay istismar nedeniyle başvuran çocuk sayısı 650'dir. Bu, yılda 7800 çocuk demektir. Mülteci çocuk sayısı ise yeni doğanlarla birlikte 1,5 milyon civarındadır.

Belde ve köylerde yaşayan çocuk sayısına bakıldığında 1 milyon 885 bin çocuk, belde ve köylerde yaşamaktadır. Bunlar istatistiklere yansıyan sayılardır. Ancak dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de güç koşullar altında yaşayan her birey maalesef bu anlamdaki örneklem alma ve araştırma güçlükleri nedeniyle istatistiklere tam olarak yansımamaktadır.

IPSOS 2016 Türkiye'yi Anlama Kılavuzu'na göre yüzde 49'umuz hayatında hiç sinemaya gitmemiş; yüzde 39'umuz hiç kitap okumuyor; yüzde 66'mız konser, tiyatro gibi bir etkinliğe hiç katılmamış; yüzde 86'mız hobi kursuna hiç gitmemiştir. Yüzde 85'imizin en sık yaptığı etkinlik televizyon izlemektir. Çocuklara iyi örnekler oluşturamadığımız açıktır. Bu noktada görsel yayıncılık kültüre erişimde önemli bir araçtır.

Kültür, etkileşim yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Ancak aktarabilmek için önce erişmek, öğrenmek, gelişmek gerekir. Güç koşullardaki çocuklar açısından bakıldığında erişimin iki farklı biçiminden söz edebiliriz. Birincisi kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılma, izleme, bir diğer deyişle kültürlenme amaçlı erişim, diğeri ise sahip olduğu özel yetenekler nedeniyle eğitim olanaklarına erişim.

Güç koşullardaki çocukların eğitim ve sanata erişimine ilişkin örneklerle bakıldığında güzel örneklerle karşılaşmak mümkün; bu örneklerin hikâyelerini dinlediğimizde ise hikâyenin bir yerinin çok can yakıcı olduğunu ve erişimin çok mücadele etmeyi gerektirdiğini görmekteyiz. Zira bu grupların kültür ve sanata erişiminden söz edildiğinde pek çok kişiden alınan “Normal koşullardakileri eriştirdik de bunlara mı sıra geldi?” benzeri tepkilerdir.

b. Sorunlar ve Çözüm Yolları

Güç koşullarda yaşayan çocukların kültür ve sanata erişimi ile ilgili sorunlar sekiz başlık altında toplanabilir:

1. Bakış açısı sorunu,
2. Çocukların eğitime erişimi sorunu,
3. Hizmetlerin sınırlılığı,
4. Bilgi yetersizliği,
5. Hizmet sağlamak için kaynak yetersizlikleri (İnsan kaynakları, parasal kaynaklar, mekânsal kaynaklar),
6. Kurumlar arası eşgüdüm eksikliği,
7. Hizmetlerin yaygınlaştırılmaması/yaygın etkisi düşük olan hizmetler,
8. Sağlanan hizmetlerin sürdürülebilirliğine öncelik verilmemesi.

K. Sonuç Yerine

Çocuk ve Kültür Komisyonu, sürenin kısalığı nedeniyle çocuk görüşü alınmadan raporunu hazırladığı için çocuklarımızdan özür dilemiştir.

Çocuk ve Kültür Komisyonu, aile ve çocuk konulu nitel ve nicel araştırmayı değerlendirerek şu sonuçlara ulaşmıştır:

Çocuk ve Kültür konusu, bileşeni ve değişkeni çok olan bir alandır. Kültürün üçte biri çocuk ve çocuklukla ilgili olduğu hâlde Türkiye’de *Çocuk ve Kültür* odaklı az sayıda sosyolojik araştırma yapılmaktadır. Nüfusumuzun yaklaşık üçte biri çocuklardan oluşmaktadır. Buna rağmen “çocuğun iyilik hâli”ne göre düzenlenmiş sosyal ve kültürel göstergeler bilinmemektedir. Çocuk kültürü karnemizin en zayıf yönü, çocuğun kültürel gelişim boyutunun ihmal edilmiş olmasıdır.

Komisyonumuzun yaptığı diğer bir kapsamlı tespit, kültür ve medeniyet değerlerimizle çocuk kültürü ilişkisinin zayıfladığı ve çocuklarımızın

popüler çocuk kültürü kuşatması altında olduğu yönündedir. Bunun nedenlerinden ilki geleneksel ailenin modern aileye, modern ailenin postmodern aileye dönüşmesi süreçlerinde kültürel yoğunluğun azalmasıdır.

Türkiye’de çocuk ve kültür odaklı çok az sosyolojik araştırma yapılmaktadır. “Çocuğun iyilik hâli”ne göre düzenlenmesi gereken çocuğun sosyal ve kültürel göstergeleri de bilinmemektedir. Çocuğu tanımak ve anlamak, onu, kendi kültürel ortamı içinde incelemekle mümkün olabilir. Diğer bir temel sorun ise çocuğun kültürel gelişim boyutunun dikkate alınmamasıdır. Bunun temel nedeni ise çocuk yetiştirmeye yönelik modernleşmeye paralel olarak eğitim felsefesinin sürekli değişmesidir. Buna karşın “sosyo-kültürel estetik eğitimi” konusunda aile ve eğitimciler yanında, eğitimcilerin eğitimine de henüz sıra gelmemiştir.

Çocuk ve Kültür Komisyonu, “Türkiye’nin çocuk kültürü politikası var mı?” sorusunu merkeze alarak, kısa süre içinde ülke ölçekli *Çocuk ve Kültür* eksenli politika belgelerini de incelemiştir. Rapor; *Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Yolları ve Öneriler*’i kapsayacak şekilde sonuçlandırılırken Kültür Stratejileri ve Programları; Çocuk Kültürünün Örgün, Yaygın ve Sargın Eğitim Boyutu; Çocuk Hakları Kültürü; Çocuk, Mimari ve Mekân; Okuma Kültürü, Çocuk Yayınları, Çocuk Kütüphaneleri, Okul Kütüphaneleri, Okul Öncesi ve Çocuk Edebiyatı; Çocuk ve Medya Kültürü, Çocuk ve Kültürel Miras, Kültür ve Sanata Erişim, Çocuk Kültürü Kurumları başlıkları altında Türkiye’nin Çocuk Kültürü politikası için öneriler geliştirmiştir.

Çocuk ve Kültür Komisyonu Önerileri

I. Kültür Stratejileri ve Programları

a. Strateji ve Programlar

Türkiye Kültür Stratejisi Belgesi’nin (2018-2050), Türkiye Kültür Politikası Belgesi’nin, Çocuk Kültürü Stratejisi Belgesi’nin (2018-2050), Çocuk Kültürü Programı ve Uygulama Planı’nın (2018-2022) hazırlanması ve hayata geçirilmesi.

b. Komisyon Önerisi

TBMM Çocuk Komisyonu’nun kurulması.

III. Milli Kültür Şurası Çocuk ve Kültür Komisyonu Raporu

II. Çocuk Kültürünün Eğitim Boyutu

a. Aile ve Çocuk Geleneğinde Kültür ve Medeniyet Değerleri Eğitimi

1. Çocuğun dinî, ahlâkî, toplumsal değerleri aldığı temel birim olarak dilin, zihniyetin, dünya tasavvurunun ve insanlık anlayışının oluştuğu yer olan ailenin, özellikle de annenin öğretmenlik rolü üzerinde daha çok durulması, ebeveynlerin bu role uygun biçimde eğitilmesi,
2. Aile kurumunun özendirici, eğitici, bilgilendirici, farkındalık oluşturucu programlarla desteklenmesi; aile ve çocuk kültürünü güçlendirecek modellerin geliştirilmesi,
3. Şehir kültürü içinde çocuğa daha fazla yer ayrılması, “çocuk” ve “çocukluk” vurgusunun güçlendirilmesi, bu konuda gerekli duyarlılığın oluşmasına yönelik çalışmalar yapılması,
4. Çocukluğu geliştirecek, besleyecek her türlü sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetlere destek verilmesi, bu amaca yönelik olarak mahallelerde çocuk ve gençlik kültür-sanat merkezlerinin açılması,
5. Şiddetin yok edilmesine, bu konuda farkındalık oluşturulup empati duygusunun geliştirilmesine, kaba ve yoz sokak kültürünün izole edilmesine yönelik projeler geliştirilmesi, bu eğitici projelerin başta çocuklar ve kadınlara gelebilecek tehditlerin engellenmesi ve minimize edilmesinde etkili olacağı düşünülmesi,
6. Türkiye’deki çocukluğun Batılı kaynaklarla anlaşılmasından uzaklaşarak dilin (kavramsal yapı) ve literatürün yerlileşmesine yönelik çalışmaların yapılması, araştırmaların desteklenmesi,
7. Etik, estetik ve pedagojik çerçevede, masal, efsane, fıkra gibi sözlü gelenek imkânlarından yararlanılarak eğlendirici, eğitici, öğretici dijital oyunların hazırlanması,
8. Çocuk edebiyatı, çocuk sosyolojisi, çocuklarla felsefe, düşünme eğitimi, çocuk sineması, çocuk filmi konusunda uluslararası kaliteli çalışmaların çevirisinin yanında yerli çalışma ve yapımların da teşvik edilmesi,
9. Kültür ve medeniyet değerlerimize dayalı “sosyo-kültürel estetik eğitimi”nin başlatılması,
10. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı’nın ortaklaşa bir Çocuk Şurası düzenlemesi.

b. Örgün, Yaygın ve Sargın (Okul Dışı) Eğitim

1. Çocuklara okuma kültürü kazandırmakla ilgili tüm kurumlar (Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı vd.), üniversiteler, (üniversitelere bağlı ÇOGEM benzeri araştırma ve uygulama merkezleri), Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu, sivil toplum kuruluşları, eğitim sendikaları, yayınevleri ve sanatçıların sorumluluk üstlenmesi,
2. Yaygın eğitim ve örgün eğitime devam eden öğrenciler arasında oluşan ve gelişen kültürü tespite yönelik olarak MEB ile işbirliği içinde “söz varlığı” tespit çalışmalarının “Türkçenin Köken Bilim Sözlüğü” ile bağlantılı olarak yapılması,
3. Ninni, bilmece, masal, sayışmaca, yanıltmaca, fıkra, destan, efsane gibi çocuğun gelişiminde ve kültürlenmesinde son derece önemli anlatıların ve metinlerin kültürlenmeye etkisi araştırılarak bu metinlerin eğitim öğretim sürecinin parçası kılınması, bu bağlamda tarama sözlüğü, köken bilim (etimoloji), corpus/derlem, intihal yazılımları gibi bazı yazılımların hazırlanması,
4. Disipliner bölünme ve odaklanma yaklaşımlarının eğitim öğretim sistemimizde “disiplinler arası” ve “çok disiplinli” yaklaşımlarla yer değiştirmesi, bu bağlamda Talim ve Terbiye Kurulu nezdinde girişimde bulunulması, sivil alanların tamamında “okuma kültürü”nü kazandırılmasına çalışılması.

Bu bağlamda şunlar önerilebilir:

- a. Özel sektör tarafından hazırlanan ders kitapları başta olmak üzere her türden ve platformdan yayınlarda okuma kültürünü geliştirici / destekleyici metin ve etkinliklere önem verilmesi için TTKB nezdinde girişimde bulunulması,
- b. Okuma kültürü bağlamında “yayıncı etik kodları” geliştirilmesi için meslek birlikleri nezdinde girişimde bulunulması, ayrıca bir eleştiri dergisi çıkarılması ve web platformu kurulması,
- c. Uluslararası tecrübenin ülkemize ve kendi tecrübemizin de başka milletlere aktarılması için karşılıklı çeviriler yapılması, ayrıca yayıncı, yazar, sanatçı vb. kültür insanları için ülkemizde altı aydan az olmayacak burs programlarıyla ağırlanmalarının sağlanması,
- d. Okul kütüphanelerinin, sınıf kütüphanelerinin ve evlerdeki kütüphanelerin geliştirilmesi, kütüphanelere erişimin kolaylaşmasını sağlayıcı mekanizmaların (e-kütüphane, kitap kiralama merkezleri,

evlere kiralık kitap servisi, park ve benzeri rekreasyon alanlarında seyyar kütüphaneler vb.) geliştirilmesi,

- e. Bakanlıklar, yerel yönetimler, üniversite ve STK'lar tarafından sinema, müzik, tiyatro, halk oyunları, spor, oyun, görsel sanatlar vb. alanlarda yürütülen faaliyetlerin yaygın eğitim çerçevesinde gerçekleştirildiği –farklı isimler altında hizmet veren– çocuk ve gençlik kültür merkezlerinin sayısının artırılması, başlıkların çeşitlendirilmesi, gerçekleştirilen faaliyetlerin niteliğinin de sürekli yükseltilmesi,

III. Çocuk Hakları Kültürü (Türkiye İçin Çocuk Hakları Kültürü Yol Haritası)

a. Çocuk Hakları Kültürü İçin

1. Çocuk-yetişkin bireyleri kapsayacak şekilde Çocuk Hakları Kültürü (Örgün-Yaygın-Sargın) Eğitimi Programı'nın (2018-2022) çocuk ve yetişkin bireyin, toplumun ve devletin katılımı ile hazırlanması ve uygulanması,
2. Çocuk hakları uygulama süreçlerine çocuk ve yetişkin bireylerin, toplumun, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, medyanın ve hükûmet kuruluşlarının etkin katılımı ve işbirliği için örgütlenme modellerinin geliştirilmesi,
3. Edebiyat, sanat gibi kültürel alanlarda çocuk haklarının görünür olmasına yönelik özendirici, destekleyici uygulamaların başlatılması.

b. Yüzde Yüz Çocuk Hakları İçin

1. Çocuk hakları kültürü ölçüt ve ilkelerine dayalı Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı'nın (2013-2017) güncellenerek Uygulama Projesi'nin hazırlanması çalışmalarının başlatılması,
2. Çocukla ilgili tüm mevzuatın ve Anayasanın çocuk hakları ile uyumlu hâle getirilmesi (Çocuğun tüm haklarıyla görünür olacağı bir Anayasa ve çocuk hukukuna dayalı Türkiye Çocuk Yasası),
3. MEB örgüt yapısı içinde Çocuk Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi-Enstitüsü'nün kurulması, benzer merkezlerin üniversitelerde yaygınlaştırılması,
4. Hak ve sorumluluk temeline dayalı Çocuk Koruma Sistemi'nin (adli ve idari yapıların) kurulması,

5. 2013 yılında hazırlanarak Başbakanlığa teslim edilen 1. Türkiye Çocuk ve Medya Stratejisi ve Uygulama Planı'nın çocuk hakları kültürü ölçüt ve ilkelerine göre gözden geçirilerek 2018-2022 yıllarını kapsayacak şekilde resmî belgeye dönüştürülmesi ve uygulanması,
6. Çocuğun İyi Olma Hâli Endeksi Sistemi'nin kurulması,
7. Çocuk hak ihlalleri karşısında başvuru ve Çocuk İmdat Sistemi'nin etkin bir uygulama sağlayacak biçimde kurulması ve yaygınlaştırılması,
8. ASPB Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu'nun amacı ve işlevine uygun bir yapıya kavuşturulması,
9. Kamu Denetçiliği Kurumu Kadın ve Çocuk Ombudsmanlığı'nın amacı ve işlevi hakkında kamuoyunu bilgilendirici çalışmaların başlatılması,
10. Çocuk haklarının uygulanması amacıyla çocuk istismarı ve hak ihlallerine yönelik Denetleme, İzleme ve Değerlendirme Sistemi için sivil ve özerk yapıların kurulması,
11. Millî Eğitim, Aile ve Sosyal Politikalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik ve Adalet Bakanlıklarının çocuğun iyiliği ve esenliği için bulunduğu her yere etki edebilecek şekilde görevlerini yerine getirebilmesi amacıyla yetki ve sorumluluklarının yeniden düzenlenmesi.

IV. Çocuk, Mimari ve Mekân

a. Çocuk, Mimari ve Mekân

1. Çocuk için, kamusal alanlar olan pasif yeşil alanlardan ziyade aktif yeşil alanlar konusunda çalışmalar yapılması,
2. Devletin, çocuk ve aile için müstakil-bahçeli konutlardan oluşan mahallelerin oluşumuna ön ayak olması,
3. Konut modeli konusunda iki devlet kurumu (TRT Çocuk, TOKİ) arasındaki çelişkinin ortadan kaldırılması, TOKİ'nin konut arzını TRT'nin çocuk çizgi filmlerindeki müstakil-bahçeli evlere yaklaştırması,
4. Turgut Cansever'in yürütücü olduğu 1995 (HABITAT II Konferansı için Şehir ve Konut Üzerine Düşünceler), 2001 ve 2003 yılında hazırlanan yeni şehirler ve konut meseleleri üzerine raporlar (Yıkıcı Depremden Etkilenecek İstanbulluların Yeni Şehirlere Yerleştirme Projesi Ön Raporu" ve "Pilot Şehir Uygulama Raporu") ile 2004-

2005 yılındaki Zeytinburnu-Esenler somut mimari proje önerilerinin (Yıkıcı Depremden Etkilenecek Zeytinburnu İlçesi Nüfusunu Safhalar Hâlinde Yeni Şehirlere Yerleştirme Projesi ve “Üç Yeni Şehir Önerisi”) “çocuk ve çocukluk mekânları” zaviyesinden gündeme getirilmesi, güncellenmesi, bu raporların bir altlık kabul edilmesi ve uygulama alanlarının açılması,

5. TOKİ'nin inşa ettiği her siteye kütüphaneler ve özellikle çocuğun farklı aktivitelerle zaman geçirebileceği çocuk kütüphaneleri kurarak bir çocuk mekânı seferberliği başlatması, bir mekânsal model örgütlemesi,
6. TRT Çocuk ve diğer çocuk kanallarının çocuğun kültürel mekânlara (kütüphane, kültürel miras alanları, vb.) aşinalık sağlaması için çizgi filmler hazırlatması,
7. Semt, ilçe, il ve ülke ölçeğinde Çocuk ve Gençlik Kültür Evleri-Merkezleri'nin oluşturulması,
8. Çocukların doğal oyuncaklarla, ağaçla, çevreyle bağlantısını yeniden kuracak çocuk atölyelerinin kurulması,
9. Okul, kütüphane gibi çocuk mekânları ile ilgili mimari uzmanlarının yetiştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması,
10. Özellikle çocuğa dönük mekân tasarımlarında yetersizliklerden etkilenmiş (engelli) tüm bireylerin farklı özelliklerinin dikkate alınması,
11. Çocuk mekânlarına yönelik Yerel Yönetimler Çocuk Strateji Belgesi ve Uygulama Planı'nın hazırlanması ve uygulanması,
12. İmar yasasında ve mevzuatta yer alan “çıkılmaz sokak yapım yasağı”, “bahçe duvarı yüksekliği sınırlandırmaları” gibi çocuğa uygun güvenli ve aktif mekân oluşumunu engelleyici hükümlerin acilen belirlenmesi ve kaldırılması yönünde yasama çalışmalarının yapılması,
13. Çeşitli bakanlıkların “aile dostu şehirler”, “çocuk dostu şehirler” yönünde yaptıkları çalışmaların imar mevzuatına dâhil edilmesi,
14. Çocuğun Anayasa ve yasalar kapsamında öngörülen şekilde konut hakkı sahibi olması yönünde yasal düzenlemenin yapılması,
15. Şehir kültürü ve şehrin fiziksel yapısı içinde çocuğa daha fazla yer ayrılması, hayatta “çocuk” ve “çocukluk” diye bir alan olduğu vurgusunun güçlendirilmesi; çocukluk konusunda bir farkındalık ve duyarlılığın oluşmasına yönelik çalışmaların yapılması, çocukluğu geliştirecek, besleyecek her türlü sanatsal, kültürel ve sportif

faaliyetlere destek verilmesi, imkânlar hazırlanması; sanatsal, sportif ve kültürel faaliyetlerin eğitim programlarında daha fazla yer alması; tiyatro, spor oyunları, okuma ve yazma faaliyetlerini geliştirecek etkinliklerin yapılması.

b. Şehir Kültürü ve Yönetimi

1. Kültürü, kimliği, markası, belleği, coğrafi işaretleri, doğası, endemik bitkileri, zirve şahsiyetleri ve sembollerıyla çocukların yaşadıkları kentleri yakından tanımalarının sağlanması,
2. İmar mevzuatımıza Aile ve Çocuk Dostu Kent anlayışının bir ilke olarak dâhil edilmesi,
3. Okullarda, parklarda çocuklara yönelik geleneksel çocuk oyunu alanları vb. kültürel mekânların oluşturulması ve yaygınlaştırılması,
4. Kültür turizmi kapsamında farkındalık ve bilinç geliştirilerek çocukların kültürel deneyim meraklıları ve tutkunları (kültür turisti) olarak yetiştirmelerinin sağlanması,
5. Gelenek kültürünün kentli çocuklara tanıtılmasına, aktarımına ve deneyimletilmesine yönelik faaliyetlerin daha etkili bir şekilde gerçekleştirilmesi,
6. Yerel yönetimlerce özellikle parklarda ve diğer kültürel mekânlarda oyuncak atölyelerinin kurulması ve çocukların kendi oyuncaklarını yapmalarının sağlanması,
7. Kent yönetimlerinin uygun yerlerde (özellikle çim, kum ve toprak zeminli parklar vb.) geleneksel çocuk oyunlarının da oynanmasına uygun, “çocuk dostu” kültürel mekân (doğal malzemelerden kendi oyuncakını kendin yapı oyuncak evleri) ve alanları oluşturmalarının teşvik edilmesi,
8. Müzeler, galeriler, tiyatrolar, sinemalar, kütüphaneler, tarihsel ve kültürel mekânlar, parklar, bahçeler, fabrikalar, üretim atölyeleri ve bahçelerin eğitim ve öğretim mekânları hâline getirilmesi.

V. Okuma Kültürü

a. Okuma Kültürü

1. Üniversiteler ve ilgili bakanlıkların işbirliği ile erken dönemden başlayarak çocukların okuma kültürü edinmeleri için ailelerin eğitilmesine olanak sağlayacak programların hazırlanması,

2. Altı aylık evreden başlayarak duyularını uyaracak, kavram tasarımı sürecini zenginleştirecek nitelikli, çocuğa göre olan kitapların seçilmesi ve çocuklarla buluşturulması,
3. Ailenin, görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarını amaca uygun olarak kullanması, çocuğun okuma kültürü edinmesine dönük planlamanın duyarlı bir şekilde yapılması,
4. Erken dönemden başlayarak çocuğun rahat bir şekilde erişebileceği, çocuğa uygun bir kitaplığın yaşam alanında yapılandırılması,
5. İlk ve ortaokul Türkçe, lise Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının çocuklara okuma kültürü edindirmeyi amaçlayan bir yaklaşımla yapılandırılması,
6. Öğretmen yetiştiren fakülteler ile İletişim Fakültesi programlarının çocuklara ve yetişkinlere okuma kültürü edindirmeye yönelik olarak yapılandırılması,
7. Üniversiteler ve ilgili bakanlıkların işbirliği ile erken dönemden başlayarak çocukların okuma kültürü edinmeleri için eğitimcilerin eğitilmesine olanak sağlayacak programların hazırlanması,
8. Üniversiteler ve ilgili bakanlıkların işbirliği ile erken dönemden başlayarak çocukların okuma kültürü edinmeleri için kitle iletişim alanında çalışanların eğitilmesine olanak sağlayacak programların hazırlanması,
9. Çocuk kütüphanelerinin, erken dönemden başlayarak okuma kültürü edindirebilmek için çocukların yaş, ilgi ve ihtiyaçları gözetilerek bölgedeki çocuk nüfusunun nicel ve nitel özelliklerine uygun biçimde yapılandırılması ve yaygınlaştırılması,
10. Öğretmen yetiştiren kurumların programlarında yer alan “çocuk edebiyatı” ve varsa “medya okuryazarlığı” gibi ders programlarının, çocuklara okuma kültürü edindirebilmek için izlenmesi gereken bilimsel yaklaşımlarla yapılandırılması,
11. Erken dönemden başlayarak çocuklara okuma kültürü edindirebilmek için kurum, kuruluş ve üniversitelerin işbirliğiyle bilimsel, sanatsal, kültürel içerikli projelerin, kampanyaların başlatılması,
12. Okul öncesi eğitime katılım yaşının 3’e çekilmesi, okullaşmada da OECD ortalamasının hedeflemesi,
13. MEB Okuma Kültürü Programı’nın hazırlanması ve uygulanması,

14. MEB ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın, ana baba eğitimi kapsamında açacağı kurslarda aileleri çocuğa okuma kültürünü nasıl kazandıracakları konusunda bilgilendirilmesi,

b. Çocuk Yayınları

1. Çocuk kitapları alanında ebeveyn ve öğretmenlerin daha çok bilgi sahibi olması yönünde geliştirilecek projelere destek olunması, kitapları profesyonel ve uzman düzeyinde değerlendiren süreli süresiz yayınlarla internet portal çalışmalarına mali destek verilmesi,
2. Yayın üretiminde başta kâğıt olmak üzere maliyetleri yükselten girdilerde destek sağlanması,
3. Öğretmen ve ebeveyn eğitimleriyle, çocuk kitabının eğitimin dışında fakat eğitimi besleyen edebî kaynaklar olarak önemini vurgulayacak çeşitli çalışmaların yapılması, kütüphanelerde bu yönde etkinliklerin sürdürülmesi ve bu etkinliklere yetişkinlerin katılmasının teşvik edilmesi,
4. Çocuğun kendi okuyacağı kitabı kendisinin seçebilmesi kültürünün benimsetilebilmesi için bunun öneminin ebeveyn ve öğretmenlere verilebilecek seminerlerde işlenmesi ve çocuğun kitabı sevmesinde bunun hayati öneminin vurgulanması,
5. Çocuk kitabının çocuğa ulaşmasında önemli rolü olan kitabevlerine işletme desteğinin verilmesi, her sokakta çocuk kitabevlerinin açılabilmesi için ekonomik olarak özendirici çözümlerin getirilmesi, bu yönde geliştirilecek kapsamlı online satış mağazalarına ekonomik destek sağlanması,
6. Yurtdışı fuarlarda çocuk kitabı üreticilerinin (yayımcı, yazar, çizer) daha çok yer alabilmesi yönünde bu fuarlara katılım konusunda devletin vermekte olduğu desteğin kapsamının genişletilmesi.

c. Çocuk Kütüphaneleri

1. Çocuk ve okul kütüphanelerinin sayısının artırılması, niteliklerinin geliştirilmesi, bunun için daha çok bütçe ayrılması, çocuk kütüphanelerinde çocukla kitap ilişkisini kurma konusunda iyi eğitilmiş kütüphanecilerin istihdam edilmesi,
2. Mahalle ve semt çocuk kütüphanelerinin yaygınlaştırılması,
3. Yerel çocuk edebiyatımızın geliştirilmesi yönünde hem yazara hem çizere hem de yayımcıya saygın jürilerin desteğiyle Bakanlığımızca teşvik edici ödüllerin konulması,

4. Kütüphanelerde engellilerin kullanımını kolaylaştıracak önlemlerin alınması,
5. Halk ve çocuk kütüphanelerinin sözel kültürün kaynaklarını desteklemede öncülük yapması,
6. Halk ve çocuk kütüphaneleriyle okul kütüphanelerinin hem kültürel hem de sosyalleşme mekânı olarak kullanılması,
7. Oyuncak kütüphanelerinin kurulması,
8. Kütüphanelerde çocuk atölyelerinin kurulması, drama ve benzeri (“maker”) etkinliklerin yapılması,
9. Anne babaların çocuklarıyla birlikte kütüphaneyi kullanmasının özendirilmesi,

d. Okul Kütüphaneleri

1. Çocukları okul öncesi dönemde kitaplarla tanıştıracak Okul Öncesi Eğitimi veren kurumlara kitaplıkların/kütüphanelerin oluşturulması,
2. Okul kütüphanelerinin, okullarda yer verilmesi gereken Bilgi Okuryazarlığı dersinin uygulama alanı olmasının sağlanması,
3. Tüm kütüphane türlerinde engelsiz bilgi hizmetinin (sesli kitap, kitap seslendiren programlar, ekran büyütücü programlar, işaret dili vd.) verilmesi.
4. Halk, çocuk ve okul kütüphanelerinde yayımcılarla işbirliği yapılarak üretilen nitelikli elektronik yayınlara yer verilmesi,
5. Kütüphanelerin kendi web sayfalarının güncel ve nitelikli hâle getirilmesi,
6. Mülteci ve sığınmacı çocuklara yönelik kütüphane hizmetinin verilmesi,
7. İyi kütüphane örneklerinin ödüllendirilmesi,
8. Okul ve çocuk kütüphaneleri, hatta tüm kütüphane türleri konusunda bir devlet politikasının oluşturulması,
9. Yerel yönetimler tarafından okul öncesine yönelik kütüphanelerin kurulması,
10. Çocuklara matbu veya elektronik olarak dergi izleme alışkanlığı verebilecek ürünlerin çıkarılması,
11. Okul kütüphanelerinin kitap, e-kitap, kitap dışı belge, süreli yayın gibi türlerde nicelik ve nitelik bakımından zenginleştirilmesi,
12. z-Kitap ve z-Kütüphane uygulamalarının yaygınlaştırılması,

13. Okul kütüphanelerinin işlevsel ve cazip hâle getirilerek gerekli araç ve gereçlerle donatılması.

e. Okul Öncesi ve Çocuk Edebiyatı

1. Kitap üreten paydaşlara

- a. Yazarların, ilk okuyuşta anlaşılır olma kaygısıyla edebîlikten ödün vermemesi, çocuk okurun sezgilerine güven duyarak metinler kaleme alması,
- b. Günümüz şair ve yazarları tarafından geleneksel kültür ve edebiyatın ninni, mani, bilmece, tekerleme, türkü gibi türlerinden şiire; mit, masal, efsane, destan gibi türlerinden masal, hikâye, roman ve tiyatroya özgün aktarımlar yapılması, böylece kültürel belleğin diri ve canlı tutulması,
- c. Çocuk kitaplarında çeviri alanına denetim/öz denetim getirilmesi, yayınevlerinin bu konuda sorumlu davranması, ticari kaygılarla korsan çeviri niteliğinde kitapların yayın listelerine alınmaması.

2. Anne baba ve öğretmenlere

- a. Anne babaların okul öncesi dönem çocuklarına masal okuma/anlatma uygulamalarını çocuğun bilincinin uyanık olduğu vakitlerde yapması; masalı uyku ilacı olarak değil, duygusal ve zihinsel uyanış aracı olarak kullanması,
- b. Anne babalar ve öğretmenler, çocuklar için masal seçerken duygu, düşünce ve davranış edinimi bağlamında yabancı-yerli karşılaştırması yapması; kendi masallarımıza öncelik vermesi,
- c. Öğrenimin her aşamasında ana dili eğitiminin, bütünüyle ve doğrudan doğruya edebî metinler üzerinden yürütülmesi,
- d. Öğretmenlerin, çocuklara edebî metinleri sevdirmek ve onlarda benzer edebî metinleri dinleme, okuma, hatta yazma hevesi uyandırmak için şiir, hikâye, masal, deneme, tiyatro günleri düzenlemesi,

3. Kitle iletişim araçlarına

Kitle iletişim araçlarının anne babaları öncelikle erken çocukluk dönemine yönelik kitaplar konusunda bilgilendirmesi, çok izlenen dizilerin reklam aralarında kısa kamu spotlarıyla konuya dikkat çekmesi.

4. TÜBİTAK'a, Teknik Üniversitelere ve özel kuruluşlara

Masallardan yola çıkılarak bilgisayar oyunlarının hazırlanması, çocukların oyun oynarken örneğin bir Keloğlan masalını görsel olarak okuyabilmesi.

5. Bakanlıklara

1. MEB bünyesinde Okul Öncesi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, Okul Öncesi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Konseyi, Ders Kitaplarına Girecek Edebî Metinleri Denetleme Kurulu gibi birimlere yer verilmesi,
2. MEB'in, ders kitaplarına alınacak çocuk edebiyatı metinlerinde nitelik araması, biçim ve içerik bakımından örnek ve model oluşturacak kitapların yazar ve çizerlerini ödüllendirmesi,
3. MEB'in, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyine uygun nitelikli şiirler seçerek usta yorumculara okutması, seslendirilen şiirleri CD'lere kaydederek okullara göndermesi, teneffüslerde öğrencilere merkezî yayınlı şiirler dinletilmesi, doğal yolla çocukların şiir ezberlemesinin sağlanması,
4. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, kültür aktarımı çevresinde okul öncesine yönelik yeni ve özgün metinler yazılmasını teşvik amacıyla masal yazma yarışmaları düzenlemesi, ödüllendirilen masalların çizgi filme, konulu filme uyarlanması konusunda öncülük etmesi,
5. Avrupa'da gelişmiş örnekleri bulunan Çocuk Müzesi, Resimli Çocuk Kitapları Müzesi gibi yapıların, Türkiye'de de kurulması, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleriyle belediyelerin bu oluşuma katkı sunması, kurulacak müzelerde masal kahramanlarının figürlerinin yer alması; resimlerle, oyuncaklarla süslenmiş bölümlerin bulunması; oyunlarla, görsellerle, masalların canlandırıldığı drama etkinlikleriyle eğlenerek öğrenme imkânı sunan bu tür mekânlarda, çocuğun edebiyat eğitimine katkı sağlanması,
6. Okul öncesine yönelik kütüphanelerin, çocukların yararlanabileceği eğlenceli mekânlara dönüştürülmesi, öğrencilerin masal ve şiir dinleyebilecekleri, çizgi film izleyebilecekleri teknolojiyle donatılması; çocukların, dinledikleri, resmini çizdikleri, resimlerini olayın akışına göre sıraladıkları masalların kahramanlarından oluşan maketlerle oynayabilmesi.

6. YÖK ve Üniversitelere

1. Ön lisans ve lisansla yönelik çocuk edebiyatı ders içeriklerinde edebiyatın dille yapılan bir güzel sanat olduğu gerçeğinden hareketle edebî metinlerin estetik yönüne ve zevk oluşturma / geliştirme / kazandırma işlevine de vurgu yapılması,
2. Üniversitelerin örgüt yapısı içinde kurulmuş Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÇOGEM), Çocuk Kültürü

Araştırma ve Uygulama Merkezi (ÇOKAUM), Çocuk Vakfı Çocuk Edebiyatı Okulu gibi birimlerin sayısının artması; uzun vadede çocuk edebiyatı alanında yapılacak lisansüstü çalışmaları organize edecek Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Araştırma Enstitüleri'nin kurulması,

3. Günümüzde Türkçe Eğitimi Bilim Dalı altında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalarda nicel araştırmalardansa çocuk edebiyatı eserleri üzerine nitel araştırmaların yapılması, dünyada uygulanan çeşitlilikle tematik çalışmalara ağırlık verilmesi, ayrıca çocuk edebiyatı eserleri, söz varlığı açısından incelenmesi, her yaş grubundaki çocuğun sahip olması gereken söz servetine ilişkin standartların belirlenmesi,
4. Üniversitelerde okutulan Çocuk Edebiyatı derslerine uzman yetiştirmek üzere Çocuk Edebiyatı Bilim Dalı'nın kurulması; lisansüstü öğrenimini bu dalda tamamlayan öğretim üyesi adayları için YÖK'ün, bilim alanlarına Çocuk Edebiyatı'nı da eklemesi.

VI. Çocuk ve Medya Kültürü

1. I. Türkiye Çocuk ve Medya Strateji ve Uygulama Planı'nın (2014-2018), III. Millî Kültür Şûrası kararları doğrultusunda gözden geçirilerek uygulamaya konulması,
2. Kültür ve medeniyet değerlerimizin çocuklar için de kültürel içeriklere dönüştürülmesine yönelik "Medya İçin Kültür ve Medeniyet Değerleri İçerik Geliştirme Kılavuzu" hazırlanarak medya sektörünün hizmetine sunulması,
3. Çocuk, medya ve kültürle ilişkili araştırma ve uygulama merkezlerinin yaygınlaştırılması,
4. Çocukların ve gençlerin yaratıcı ve yenilikçi fikirlerinin önemsenmesi, uygulamaya geçirilmek üzere desteklenmesi,
5. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tüm taraflarca bilinirliğinin ve benimsenmesinin yaygınlaştırılması,
6. Medya kuruluşlarının çocuğun yüksek yararının önceliğine, çocuk haklarına, çocuğa saygıya ve çocuk dostu bir medya olmaya uygun hareket etmesi,
7. Yaşam boyu geliştirilecek disiplinler arası bir beceri olan medya okuryazarlığı başta olmak üzere çoklu okuryazarlıklara tüm eğitim öğretim kademelerinde yer verilmesi,
8. Medyada içerik oluşturma, izleme ve denetim süreçlerinde çocuğun katılımının sağlanması,

9. Farklılıklarına bakılmaksızın tüm çocukların eşitlik ve etik kurallar çerçevesinde uygun temsilinin sağlanacağı süreçlerin geliştirilmesi,
10. Kültürel değerlerimize uygun, çocuk odaklı medya içeriklerinin ve yapımlarının geliştirilmesi,
11. Çocuk-medya-kültür ilişkisine yönelik sivil denetim modellerinin geliştirilmesi,
12. Çocuğun tüm gelişim özelliklerini dikkate alacak şekilde “medyaya yönelik” yasal alt yapının geliştirilmesi,
13. Aile, çocuk ve eğitimcilerin etkin iletişim kurabileceği, güvenli medyanın geliştirilmesi,
14. Çocukların hayatında sanal yerine gerçek hayata dair uygulama ve etkinliklere daha fazla yer verilmesi,
15. Dijital yerlilerin dijital göçmenlere, dijital göçmenlerin de dijital yerlilere anlatılması ve tanıtılması.

VII. Çocuk ve Kültürel Miras

a. Çocuk ve Kültürel Miras

1. UNESCO'nun ilgili sözleşmelerinin gereği olarak doğal, somut ve somut olmayan kültürel miras, yaşayan insan hazineleri, insanlığın ortak mirası ve ulusal envanterler konusunda çocukların bilinç ve farkındalık düzeylerinin yükseltilmesi,
2. Uygulamalı etkinlik ve programlarla çocukların ulusal ve yöresel mutfak konusundaki bilgi ve deneyimlerinin artırılması,
3. Çocukların geleneksel müzik eserlerini, çalgılarını ve yöresel dansları tanımalarının ve deneyimlemelerinin, yöresel müzik sanatçılarıyla buluşmalarının sağlanması,
4. Çocuk kültürü kurumlarında geleneğin ustaları ile çocuklar buluşturularak geleneksel meslekler kapsamındaki bilgi ve deneyimin aktarılması,
5. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında doğal, tarihî/somut ve yaşayan/somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılması amacıyla Türk halk bilimi mezunlarının da görevlendirildiği derslerin konulması; 6-7. sınıflardaki seçmeli Halk Kültürü dersinin zorunlu hâle getirilmesi ve diğer kademelerde de okutulması,

6. Medya organları yayınlarında doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasın, dolayısıyla çocuk kültürünün korunması ve geliştirilerek yaşatılması ile ilgili içeriklerin artırılması,
7. Doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması, gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatılması kapsamında kültürel ve yaratıcı sektörlerden yararlanılması,
8. Eğitimin farklı kademelerindeki (okul öncesi, ilk ve orta) okullarda geleneksel çocuk oyun alanlarının oluşturulması,
9. Üniversitelerin ilgili bölümlerinin (Türk Halk Bilimi, Sınıf Öğretmenliği vb.) programlarına “Çocuk Kültürü” dersinin eklenmesi,
10. Okullarda UNESCO Günleri'nin düzenlenmesi,
11. Üniversitelerde Çocuk Günleri veya Çocuk Kültürü Günleri'nin gerçekleştirilmesi,
12. Doğal, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması ve yaşatılması projelerinde çocuk ve aile (özellikle annelerle) birlikteliğinin önemsenmesi,
13. Yaşayan/somut olmayan kültürel miras eğitimi ile ilgili olarak sanal-dijital içeriklerin üretilmesinin teşvik edilmesi,
14. Örgün eğitim programlarında özellikle somut olmayan/yaşayan kültürel miras ile ilgili içeriklerin oranlarının artırılması.

b. Kültürel Değişim ve Dönüşümlerinin Yönetimi

1. Sözlü, yazılı-basılı ve elektronik (sanal, dijital) kültürler arasındaki etkileşimlerin, süreklilik ve değişkenlerin belirlenmesine yönelik politikalar, projeler, plan ve programların gerçekleştirilmesi,
2. Yöresel ve ulusal çeşitlilik ve özgünlüğü etkisizleştiren ve küresel kökene de sahip popüler ve tüketim kültürünün etkilerine yönelik çalışmaların başlatılması,
3. Bilişim teknolojisi, nano-teknoloji, biyo-teknoloji, 4. Sanayi Devrimi gibi alanlardaki gelişmelerin çocuklar ve çocuk kültürü üzerindeki etkilerinin tartışılması ve gerekli hazırlıkların yapılması,
4. Çocuk dünyasının, dolayısıyla çocuk kültürünün çözümlenmesinin toplumun tamamını etkileyen kültür değişimleri konusunda farkındalığın ve bilincin oluşmasını sağladığı gerçeğinden hareketle ilgili çalışmalara süreklilik kazandırılması.

c. Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler

1. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin ulusal kültürden, dolayısıyla çocuk kültüründen beslenilerek geliştirilmesi,
2. Çocuklara kültürel ve yaratıcı endüstriler kapsamında ulusal bellekten hareketle yaratılan özgün ve çekici ürünlerin (animasyon, elektronik oyun vb.) sunulması,
3. Medya endüstrisinin desteklenerek kamu ve özel televizyon kanallarında ulusal çocuk kültürüyle ilgili içeriklerin daha fazla yayımlanması,
4. Kültürel ve yaratıcı bir tasarım sektörü olarak yerli doğal oyuncak sektörünün desteklenmesi,
5. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin geliştirilmesi amacıyla eğitimin tüm aşamalarında “yaratıcı eğitim modeli”nin benimsenmesi ve ilgili kurumsal dönüşümün gerçekleştirilmesi, kendini gerçekleştiren mutlu çocukların yetiştirmelerinin sağlanması,
6. Yabancı kültür endüstrilerinin içeriklerinin olumsuz etkilerinin kültürel bellekten de beslenen özgün ve kaliteli ulusal içeriklerle giderilebileceği gerçeğinden hareketle gerekli destekleme ve geliştirme politika, plan, program ve projelerin oluşturulması ve yaşama geçirilmesi,
7. Sanal gerçeklik ve fiziksel gerçeklik ayırımının belirsizleşmesinin çocukları ve çocuk kültürünü etkilemesine yönelik plan, program ve projelerin üretilmesi,
8. Sanal ve dijital kültür bağlamının özellikle çocuklar ve çocuk kültürü üzerinde etkinleşmesi nedeniyle ulusal planlama çalışmalarında içerik üretimi, içerik güvenliği ve yönetimi alanlarının geliştirilmesi.
9. İlgili kamu kuruluşlarınca sanal bağlamda faaliyet yürüten çocuk kültürü sitelerinin oluşturulması,
10. Sanal ve dijital bağımlılığın çocuklar ve çocuk kültürü üzerindeki etkilerinin belirlenmesi ve gerekli çözümlerin üretilmesi,
11. Nesiller arası iletişim ve etkileşim sorunlarının giderilmesi amacıyla, dijital yerli konumundaki çocukların yanında özellikle sanal ve dijital teknolojik gelişmeler merkezli değişimler karşısında algı ve değerlendirme, dolayısıyla uyum sorunları yaşayan, bunu da yasak ve kural koyarak gidermeye çalışan, dijital göçmen durumundaki annelerle ilgili çalışmaların yapılması,

12. Kùltür ve Turizm Bakanlığı, TÜBİTAK ve üniversiteler başta olmak üzere ulusal bellekten beslenen elektronik oyun ve animasyon sektörlerinin öncelikle desteklenmesi,
13. Kùltürel ve yaratıcı endüstriler konusunda yerel, ulusal ve uluslararası etkinliklerin düzenlenmesi.

VIII. Kùltüre ve Sanata Erişim

(Hayat Boyu Öğrenme Ortamları, Güç Koşullardaki Çocuklar, Özel Yetenekli Çocuklar, Yetersizlikten Etkilenen Çocuklar, Köy Çocukları ve vd.)

1. Toplumun, vatandaşlarının bir parçası olan güç koşullardaki bireyleri ihmal ettiği ve onlara bazı sıkıntılar yaşattığı fikrini ön plana çıkaran ve onların topluma katılım, aidiyet ve övünç duygularını destekleyen sosyal modelin esas alınması,
2. Eğitim öğretimde, kùltür ve sanat etkinliklerine erişimde; içerik, ortam ve öğretimi bireyselleştirmek ya da uyarlamak dışında mümkün olan her durumda mümkün olduğu kadar çok bireyin kullanılmasını amaçlayan evrensel tasarım ilkelerini dikkate alan çalışmaların planlanması,
3. Hayat boyu öğrenme ortamlarının bütün bireylerin yararlanabileceği ve erişebileceği koşullarla planlanması ve sunulması,
4. Dördüncü kuvvet olarak da adlandırılan medyanın güç koşullardaki çocuklara verilecek destekleri temel insan hakları, saygı, görev sorumluluk temelinde ele alması,
5. Medya çalışanlarının sosyal model bakış açısı ile ilgili olarak ivedilikle eğitilmesi,
6. Medyanın güç koşullarda yaşayan çocukların tehdit altında olduğunu, onlardan bu tehdidin uzaklaştırılmasının, her kurumun ve her bireyin sorumluluğu olduğunu vurgulaması, böylece toplumun, tehdidin kendilerinden değil, bu çocuklardan/bireylerden uzaklaştırılmasının daha sağlıklı olacağına ikna edilmesi,
7. Yerel yönetimlerin, hizmetlerinin bir bölümünde güç koşullardaki bireylerin eğitime, kùltüre ve sanata erişimini içerecek hedefler belirlemesi, bu hedefleri gerçekleştirmede özel sektör, üniversiteler, yerel medya gibi kuruluşlarla sağlıklı ve yazılı sözleşmelere dayanan işbirlikleriyle hizmetleri gerçekleştirmesi; sürdürülebilirliğin nasıl sağlanacağını baştan planlaması, yaygın etkiyi artırmak için yalnızca merkezî değil ilçe, belde ve köyleri kapsayacak şekilde plan yapılması ve uygulamaya konulması,

8. Köy çocuklarını kendi köylerinde eğitmek amacıyla her köye, her mahalleye çocuk/yetişkinler için kütüphane kurulması, köylerde mutlaka öğretmenlerin olması,
9. Güç koşullardaki bireylerin hak savunuculuğunu üstlenen ve hedefledikleri kitleye hizmetler götüren STK'ların butik hizmetlerden çok yaygın etkisi yüksek hizmetler planlaması ve uygulaması,
10. Çocuklarının gelişimine uygun kültür ve sanat programlarının televizyonlarda mümkünse zorunlu yayın politikası hâline getirilmesi, RTÜK ve Kültür Bakanlığı arasında yapılacak protokollerle bunun sağlanması, TRT aracılığıyla yayınların sıklaştırılması,
11. Televizyonlardaki yayınların erişilebilir kılınması için işaret dili, altyazı ve sesli betimleme ile yayınların yapılması. Bazı kanallar, dizileri işaret dili ile erişilebilir kılmaktadır ancak bu yayınlara şu an sadece internet ortamından erişilebilmektedir. Bu yayınların televizyon kanallarında da yayınlanması ve çocuklara özel programların da işaret dili ve benzeri altyapılarla sunulması,
12. Engelsiz Müzekart uygulamasına ek olarak müzeler ve ören yerlerinin yetersizlikten etkilenmiş tüm bireylerin erişebileceği hâle getirilmesi. Örneğin müzelerde görme yetersizliğinden etkilenmiş ziyaretçiler için sesli betimleme ve dokunarak gezme olanağı, işitme kayıplı bireyler için işaret dili turları düzenlenmesi, fiziksel yetersizliği olanlar için müzelerde asansörler, rampalar ve tutamaklar bulunması,
13. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun da 2014 yılında verilmiş tavsiye kararı doğrultusunda MEB ve YÖK ile protokoller yapılarak sanat liselerine ve güzel sanatlar fakültelerine girişte özellikle yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin mağdur edilmemesi için sınav ve ek puan gibi düzenlemelerin yapılmasının sağlanması,
14. Okullarda sanat ve kültüre ilişkin derslerin sunulması, var olan ders içeriklerinin ve kitapların bu bağlamda zenginleştirilmesi, ders dışı etkinliklerin (müze gezileri, sinema etkinliği, okula gelen tiyatro etkinliği vb.) düzenli hâle gelmesi ve güç koşullardaki çocukların erişimi için bu etkinliklerin en azından bu öğrenciler için ücretsiz kılınması,
15. Suça itilmiş ya da hapisanede ailesiyle yaşamak zorunda kalan çocukların da sanat ve kültür aktivitesi yapabilmesi için her koşulun kendi içinde sanat, kültür atölyesinin ve kütüphanesinin olması,

kültür sanat etkinliklerinin çok yönlü ve sürekli olacak şekilde düzenlenmesi,

16. Ders kitaplarında engelli kişilerle ilgili temsillerin kötü ve acıma duygusu uyandırıcı nitelikte olmaması, okul kitaplarında güç durumdaki çocuklar yansıtılırken hak temelli bir yaklaşımın sergilenmesi,
17. Hukukta statüye dayalı yaklaşım yerine, her çocuk özelinde hukuki hakların uygulanacağı yasal düzenleme yapılması,
18. BİLSEM’lerde görev yapan yönetici ve öğretmen kadrolarının bu çocukların gelişimlerini destekleyecek nitelikte ve nicelikte olması, BİLSEM’lerin sayısı artırılarak buralarda çalışacak öğretmenlerin nicelik ve niteliğinin yükseltilmesi,
19. Süreğen hastalığı olup hastanelerde uzun süre tedavi gören çocuklara hizmet veren üniteleri olan tüm hastanelerde Sağlık Bakanlığı Millî Eğitim Bakanlığı ve STK işbirliğiyle Hastane Okulları’nın açılması ve çocukların gelişimine katkı sunulmasının sağlanması,
20. Sanat dallarıyla ilgili öğretmenlerin ve sanatla ilgili ders saatlerinin sayısının artırılması, multi disiplinler atölyelerin kurulması, içeriklerin değişmesi, fiziksel mekânların yenilenmesi, yeni kurulacak okullarda bu içeriğin zorunlu olması,
21. Kamu müzelerinin, özel müzelerin kaliteli eğitim anlayışıyla farklı ihtiyaçları olan çocuklara hizmet verme gayretine benzer bir anlayışla çocuklara ve farklı çocuklara uygun ortamları sağlaması,
22. Köy Okulları Sosyal ve Kültürel Destek Programları’nın hazırlanması ve uygulanması,
23. Kapatılan köy okullarının kültür ve sanat atölyelerine dönüştürülmesi,
24. Millî çocuk kültürünün özel yetenekli çocuklar ile geçici ve kalıcı zihinsel bedensel sorunlarla mücadele eden çocuklara vb. aktarımına özen gösterilerek kültüre erişimlerini kolaylaştırıcı plan, program ve projelerin geliştirilmesi,
25. Hayat boyu öğrenme ortamlarını zenginleştirmek amacıyla mahalle ölçekli yerleşim birimlerine çok amaçlı Çocuk Kültür Evleri’nin açılması,
26. MEB, TÜBİTAK, Üniversite, Yerel Yönetim, STK işbirliğinde her ilde nüfusla orantılı, Yaratıcı Endüstrileri Geliştirme Merkezi’nin kurulması,

27. Süreçen hastalığı olan çocuklar için Kültür ve Sanat Eğitimi Programı hazırlanması ve uygulanması,
28. Çocuklar İçin Müze Eğitimi Programı'nın hazırlanarak uygulanması,
29. Çocukların ürünlerinden oluşan sanat örneklerinin desteklenmesi amacıyla ulusal ve uluslararası bienallerin düzenlenmesi,
30. MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler ve uzman STK'ların öncülüğünde Resim, Görsel Sanatlar, Teknoloji Tasarım, Müzik dersi veren okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin mesleki donanımlarını geliştirecek, hayat boyu öğrenme ilkesi ile destek sunacak Öğretmen Sanat Eğitim Akademisi'nin kurulması ve illerde birimlerinin açılması,
31. Her ilçede Güzel Sanatlar Lisesi'nin açılması,
32. Her okulda çok amaçlı Sanat ve Müzik Atölyesi'nin kurulması,
33. Yoksul çocukların kültür ve sanata erişimini sağlayacak atölye ve mobil modellerin geliştirilmesi.

IX. Çocuk Kültürü Kurumları

1. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Türkiye Çocuk Kültürü Kurumu Merkezi-Enstitüsü'nün kurulması,
2. Çocuk kütüphanesi, çocuk tiyatrosu, çocuk müzesi ve uygulama atölyelerinden oluşan Çocuk Kültür Merkezlerinin bütün illeri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması,
3. Çocuklara yönelik geleneksel tiyatrodan beslenen çağdaş oyunların yazılması ve sergilenmesi,
4. İstanbul'da Geleneksel Türk Tiyatrosu Enstitüsü'nün kurulması,
5. Türk Halk Bilimi Bölümü mezunlarının görev yaptığı uygulamalı çocuk ve oyun müzelerinin yaygınlaştırılması, diğer müzelerin de çocuklara yönelik olarak uygulamalı hâle getirilmesi,
6. Özel çocuk tiyatrolarının etkinliklerinin artırılmasına yönelik yasal düzenlemelerin (gösteri izni, oyun metni seçimi, oyunculara eğitimcilerin eğitimi, sertifika ve eğitim formasyonu verilmesi, ilgili makamlar arası eşgüdümün sağlanması vb.) iyileştirilmesi,
7. Çocuk tiyatrosu oyun yazarlığı alanının desteklenerek geliştirilmesi,
8. Kültürel mekân olarak çocuk kütüphanelerinde gelenek kültürü, dolayısıyla çocuk kültürü (oyun, oyuncak vb.) etkinliklerin gerçekleştirilmesi,

9. Kütüphanelerde annelerin çocuklarıyla birlikte gelmelerini özendirici “oyunlu ve oyuncaklı kütüphane” uygulamasının yaygınlaştırılması,
10. Çocuk kültürü kurumları içinde veya bağımsız çocuk kültürü atölyelerinde modern ve geleneksel sanat ve mesleklerle ilgili tanıtım ve deneyim çalışmalarının yapılması,
11. Çocuk kültürü kurumlarının engelli, üstün zekâlı, hasta vb. özel çocuklara yönelik olarak da düzenlenmesi,
12. Ulusal elektronik oyun sektörünün yönlendirilerek desteklenmesi önerildi.